Peruskoulu 2.0

Askelmerkit kohti uudistuvaa peruskoulua

Elinkeinoelämän keskusliitto

Sisällys

Lukijalle 3

1. Maailma muuttuu – entä perusopetus? 4

2. Miksi peruskoulu on nyt ratkaisevassa käännekohdassa? 5

3. Tilannekuvasta Peruskoulu 2.0 -uudistukseen 6

4. Perusopetuksen visaiset kysymykset 10+1 7

5. Peruskoulu 2.0: suunta perusopetuksen uudistamiseen 13

35 teesiä miten huomisen peruskoulu rakennetaan 14

Koulu on oppilaita varten: jokaisella oppilaalla on oikeus oppia, kasvaa ja onnistua 14

Perusopetusta on uudistettava järjestelmänä 15

Kansalliset tavoitteet muuttuvat koulun arjeksi paikallisen johtamisen ja opettajien toiminnan kautta 20

Tieto, kokeilut ja opettajankoulutuksen kehittäminen vievät peruskoulua eteenpäin 23

Peruskoulu onnistuu, kun kodit, kumppanit ja yhteiskunta kantavat vastuunsa 25

6. Miten Peruskoulu 2.0 rakennetaan? 27

Peruskoulun uudistaminen on Suomen yhteinen tulevaisuushanke 29

Lähteet 31

Lukijalle

Peruskoulu on suomalaisen yhteiskunnan ja osaamisen kivijalka. Se on antanut sukupolville eväitä oppia, kasvaa ja rakentaa omaa tulevaisuuttaan. Peruskoulun onnistuminen tehtävässään on ratkaisevaa jokaiselle lapselle ja nuorelle sekä koko yhteiskunnalle. Siksi perusopetuksen tulevaisuudesta on käytävä laaja yhteiskunnallinen keskustelu.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK kutsui yhteen asiantuntijoita etsimään ratkaisuja siihen, miten peruskoulu voi paremmin vastata muuttuvan maailman haasteisiin. Tavoitteena on ollut löytää ratkaisuja, joilla jokaiselle lapselle ja nuorelle voidaan taustasta riippumatta turvata vahvat tiedot ja taidot sekä edellytykset rakentaa hyvää elämää ja osallistua yhteiskuntaan.

Kutsumme päättäjät, perusopetuksen ammattilaiset, tutkijat, vanhemmat, oppilaat, työelämän edustajat ja kaikki perusopetuksen tulevaisuudesta kiinnostuneet mukaan keskusteluun. Yhteinen kysymyksemme on, millaisen peruskoulun Suomi tarvitsee 2030-luvulla ja millaisin päätöksin se rakennetaan.

Peruskoulun haasteet eivät ole yksittäisiä ongelmia, vaan toisiinsa kietoutuneita rakenteellisia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä. Niitä ei voida ratkaista vain koulun sisällä, eikä niiden ratkaisemista voida lykätä. Päättäjiltä tarvitaan nyt yhteinen suunta, selkeät vastuut ja pitkäjänteisiä päätöksiä. Tämä julkaisu tekee näkyviksi ne valinnat, joilla perusopetuksen tulevaisuus rakennetaan.

Rinnakkainen julkaisu, *Peruskoulu 2.0 – Näkökulmia koulun tulevaisuuteen,* kuvaa peruskoulun keskeisiä muutostarpeita asiantuntijoiden näkökulmista. *Peruskoulu 2.0 – Askelmerkit kohti uudistuvaa peruskoulua* kokoaa näiden näkemysten pohjalta ratkaisut ja suunnan päätöksenteolle.

Lämpimät kiitokset kaikille Peruskoulu 2.0 -Hackathoniin 5.2.2026 osallistuneille sekä Olli-Pekka Heinoselle, Pietari Meriläiselle, Najat Ouakrim-Soiviolle, Katriina Suloselle, Olli Luukkaiselle, Marjukka Liitenille ja julkaisun kirjoitustyöstä EK:n Fanny Soukolalle ja Mirja Hannulalle.

Ulla Heinonen
johtaja
Elinkeinoelämän keskusliitto EK

1 Maailma muuttuu – entä perusopetus?

Suomalainen peruskoulu on ollut menestystarina, mutta sen toimintaympäristö on muuttunut perusteellisesti. Oppilaiden kielelliset, kulttuuriset ja sosioekonomiset taustat ovat aiempaa moninaisempia, ja myös heidän tarvitsemansa tuki vaihtelee enemmän. Samalla teknologia muuttaa oppimista ja osaamisvaatimuksia, ja yhteiskunnan odotukset koulua kohtaan kasvavat.

Keskimääräinen osaamistaso laskee, ja oppimistulokset eriytyvät oppilaiden taustan mukaan. Samalla nuorten tulevaisuususkoa horjuttava epävarmuus näkyy koulussa motivaation, merkityksellisyyden ja oppimiseen kiinnittymisen haasteina. Peruskoulun rakenteet ja pedagogiset käytännöt ovat suurelta osin syntyneet aikana, jolloin lasten kasvuympäristöt, yhteiskunnan rakenteet ja tarvittava osaaminen olivat nykyistä ennakoitavampia. Nyt erityisesti digitalisaatio ja tekoälyn nopea kehitys muuttavat tapaa, jolla tietoa hankitaan, käsitellään ja sovelletaan. Peruskoulun on siksi vahvistettava oppimisen edellytyksiä sekä arvioitava opetuksen sisältöjä ja käytäntöjä muuttuneessa toimintaympäristössä.

Perusopetuslain mukaan kunta on velvollinen järjestämään alueellaan asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta. Myös rekisteröidyt yhteisöt ja säätiöt voivat järjestää perusopetusta valtioneuvoston myöntämällä luvalla. Valtio vastaa valtakunnallisesta ohjauksesta, mutta opetuksen käytännön järjestämistä ja resursseja koskevat päätökset tehdään paikallisesti kunnissa ja muiden opetuksen järjestäjien organisaatioissa. Koska perusopetuksen rahoitus on osa kuntien yleistä valtionosuusjärjestelmää, kuntien talous ja paikalliset päätökset vaikuttavat opetuksen resursseihin. Yhdenvertaisen koulupolun turvaamista vaikeuttavat lisäksi ikäluokkien pieneneminen, alueelliset erot, perheiden erilaiset tilanteet ja julkisen talouden kaventunut liikkumavara.

Koululta odotetaan ratkaisuja moniin yhteiskunnallisiin ongelmiin, joiden juurisyyt ovat koulun ulkopuolella. Lukuharrastuksen hiipuminen ja lasten vähäinen liikkuminen näkyvät koulussa, mutta koulu ei voi yksin kääntää kehitystä. Myös lapsiperheköyhyys, alueiden eriytyminen ja mielenterveyspalveluihin pääsy vaikuttavat koulun arkeen. Näihin haasteisiin vastaaminen edellyttää laaja-alaista yhteistyötä ja yhteiskunnan eri toimijoiden vastuunkantoa.

Peruskoulun on kyettävä uudistumaan ja samalla säilytettävä perustehtävänsä: jokaisen lapsen ja nuoren oppimisen ja kasvun tukeminen sekä tulevaisuuden mahdollisuuksien vahvistaminen. Muuttunut toimintaympäristö haastaa perusopetusta monella tasolla, ja siksi sitä on tarkasteltava kokonaisuutena. Perusopetuksen haasteita ei voida ratkaista yksittäisillä päätöksillä.

2 Miksi peruskoulu on nyt ratkaisevassa käännekohdassa?

Mitä tiedämme?

- Oppimistulokset ovat heikentyneet jo pitkään, ja samalla oppilaiden väliset osaamiserot ovat kasvaneet.
- Oppimisen edellytykset ovat heikentyneet, kun lasten ja nuorten hyvinvoinnin, motivaation ja toimintakyvyn haasteet näkyvät aiempaa selvemmin oppimisessa ja koulunkäynnissä.
- Oppilaiden kotitaustan merkitys oppimistuloksiin on kasvanut: oppimistulosarviointien mukaan vanhempien koulutus ja sosioekonominen asema ovat yhteydessä tuloksiin aiempaa vahvemmin, eikä koulu pysty tasaamaan kotitaustojen eroja yhtä hyvin kuin aiemmin.
- Vuonna 2024 noin sadassa Manner-Suomen kunnassa syntyi enintään 20 lasta eli yhden keskimääräisen koululuokan verran. Noin 40 kunnassa syntyi alle 10 lasta.
- Väestökehitys eriytyy alueittain: samalla kun ikäluokat pienenevät suuressa osassa maata, kasvukeskusten väestö kasvaa ja koulujen monikielisyys lisääntyy.

Miksi tämä ei korjaannu nykymallilla?

- Yhteinen tilannekuva on vahvistunut, mutta perusopetukselta puuttuvat edelleen riittävän selkeä pitkän aikavälin tavoite ja yhteinen etenemispolku.
- Uudistuksia ei toimeenpanna riittävän pitkäjänteisesti, eikä toimeenpanoa tai uudistusten vaikutuksia seurata järjestelmällisesti.
- Vastuut ja päätösvalta ovat hajautuneet, eikä kukaan johda perusopetuksen kokonaisuutta.
- Kuntien erilainen taloudellinen kantokyky, paikalliset olosuhteet ja päätökset eriyttävät opetuksen resursseja ja ratkaisuja sekä lisäävät oppilaiden välistä eriarvoisuutta.
- Monien koulussa näkyvien ongelmien juurisyyt ovat koulun ulkopuolella, joten niiden ratkaiseminen edellyttää koulun toimien rinnalle laaja-alaista yhteiskunnallista yhteistyötä.

3 Tilannekuvasta Peruskoulu 2.0 -uudistukseen

Opetus- ja kulttuuriministeriön perusopetuksen tulevaisuustyö sekä oppimistuloksia ja väestökehitystä koskevat selvitykset ovat rakentaneet yhteistä tilannekuvaa peruskoulun haasteista. Tämä julkaisu ei tuota vielä yhtä tilannekuvaraporttia lisää, vaan kokoaa havaintojen pohjalta näkyviin ratkaisematta jääneet kysymykset ja jäsentää suuntaa peruskoulun pitkäjänteiselle ja kokonaisvaltaiselle uudistamiselle.

Vuonna 2026 julkaistut opetus- ja kulttuuriministeriön raportit täydentävät toisiaan. Peruskoulu 2045 määrittää pitkän aikavälin vision, jonka ytimessä ovat vahvat perustiedot ja -taidot, hyvinvointi, toimijuus, yhteisöllisyys, demokratia sekä teknologian eettinen ja inhimillinen käyttö. Oppimistulosraportti tarkentaa oppimisen edellytyksiä painottamalla vakaata perusrahoitusta, selkeitä oppimistavoitteita ja työrauhaa. Väestökehitysraportti puolestaan nostaa esiin opetuksen järjestäjien yhteistyön, henkilöstön saatavuuden, rahoituksen ja valtakunnallisen seurannan. Raporttien yhteinen viesti on, että keskimääräisen osaamistason lasku, oppimistulosten eriytyminen oppilaiden taustan mukaan ja väestökehitys edellyttävät samanaikaisia muutoksia perusopetuksen eri osa-alueilla. EK:n johtopäätös on, että muutokset on koottava pitkäjänteiseksi ja kokonaisuutena johdetuksi Peruskoulu 2.0 -uudistukseksi.

Vuonna 2018 EK esitti perustaitojen osaamistakuuta: jokaisen nuoren tulee osata peruskoulun päättyessä sujuvasti lukea, laskea ja kirjoittaa, jotta hänellä on valmiudet jatko-opintoihin. Ehdotus rakentui kolmesta osasta. Ensimmäinen oli yksilöllinen ja varhainen tuki perustaitojen vahvistamiseen. Toinen oli oppimisanalytiikan käyttöönotto oppimisvaikeuksien tunnistamiseksi ajoissa. Kolmas oli yläkoulu-uudistus, jossa noin 15 prosentille ikäluokasta tarjottaisiin henkilökohtainen ja ohjattu opintopolku yhteistyössä ammatillisen koulutuksen tai lukion kanssa.

Pääministeri Petteri Orpon hallitus on vienyt osaamistakuuta eteenpäin useilla päätöksillä. Alakouluun lisättiin 1.8.2025 alkaen kolme vuosiviikkotuntia: kaksi äidinkieleen ja kirjallisuuteen sekä yksi matematiikkaan. Samanaikaisesti voimaan tullut oppimisen tuen uudistus pyrkii vahvistamaan varhaista, ennaltaehkäisevää ja joustavaa tukea, yhtenäistämään tukimuotoja ja vähentämään opettajien hallinnollista työtä. Lisäksi hallitus on säätänyt osaamistakuusta ja käynnistänyt valtakunnallisen tehtäväpankin valmistelun.

Kesäkuussa 2026 hyväksytty perusopetuslain muutos yhtenäistää oppilasarviointia ja opinnoissa etenemistä sekä edellyttää vähimmäisosaamisen määrittelemistä vuosiluokittain. Uudistetut opetussuunnitelmat on tarkoitus ottaa käyttöön 1.8.2028, ja valmisteltava valtakunnallinen tehtäväpankki tukee osaamistakuun toteutumista sekä antaa opettajille välineitä yhdenmukaisempaan arviointiin. Uudistusten toimeenpanoa ja varhaisia vaikutuksia voidaan seurata käyttöönotosta alkaen, mutta vaikutukset koko koulupolkuun näkyvät vasta pitkällä aikavälillä. Tehdyt päätökset vahvistavat perustaitoja, mutta ne eivät vielä ratkaise kaikkia perusopetuksen rakenteisiin, yhdenvertaisuuteen ja muuttuvaan toimintaympäristöön liittyviä kysymyksiä. Seuraavassa luvussa tarkastellaan näitä perusopetuksen visaisia kysymyksiä.

4 Perusopetuksen visaiset kysymykset 10+1

Perusopetuksen visaiset kysymykset ovat toisiinsa kytkeytyviä ongelmia, joita ei voi ratkaista yhdellä päätöksellä tai vain koulun arkea muuttamalla. Kokonaisuuden ytimessä on kysymys siitä, miten jokaiselle oppilaalle turvataan jatko-opintojen edellyttämät hyvät perustaidot. Ensimmäiset kysymykset käsittelevät oppimisen edellytyksiä, motivaatiota, hyvinvointia ja tulevaisuususkoa. Seuraavat tarkastelevat oppilaiden erilaisia tarpeita ja tulevaisuudessa tarvittavaa osaamista. Viimeiset kysymykset koskevat perusopetuksen järjestämistä, johtamista ja opettajankoulutusta.

1. **Yhä useampi oppilas jää ilman riittäviä perustaitoja, ja kotitaustan merkitys oppimiselle kasvaa.**
2. **Yläkouluikäisten motivaatio heikkenee, eikä ongelma koske vain poikia.**
3. **Liian moni lapsi ja nuori ei voi riittävän hyvin oppiakseen.**
4. **Nuorten usko tulevaisuuteen ja työelämään horjuu.**
5. **Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten koulutuspoluilla on muita enemmän esteitä.**
6. **Lahjakkaat ja nopeasti etenevät oppilaat jäävät liian usein ilman tarvitsemaansa tukea ja haastetta.**
7. **Tekoälyn kehitys pakottaa määrittelemään uudelleen, mitä koulussa pitäisi oppia.**
8. **Luovuus, kädentaidot ja tekemällä oppiminen jäävät koulussa liian vähälle painolle.**
9. **Ikäluokkien pieneneminen ja kuntien eriytyminen uhkaavat perusopetuksen yhdenvertaisuutta.**
10. **Peruskoulun kehittäminen on hajautunut ilman selkeitä vastuita ja kokonaisjohtamista.**
11. **Opettajankoulutus, kelpoisuudet ja opettajan työn rakenteet eivät uudistu koulun muutoksen tahdissa.**

1. Yhä useampi oppilas jää ilman riittäviä perustaitoja, ja kotitaustan merkitys oppimiselle kasvaa

Perusopetuksen oppilaiden osaaminen on heikentynyt kotimaisissa ja kansainvälisissä oppimistulosarvioinneissa lähes 20 vuoden ajan. Kehitys näkyy sekä keskimääräisen osaamisen heikkenemisenä että osaamisjakauman muutoksena. PISA-tutkimuksissa alle suoritustason 2 jääneiden osuus kasvoi vuosina 2015–2025 lukutaidossa 11,1 prosentista 25,8 prosenttiin ja matematiikassa 13,6 prosentista noin 31 prosenttiin, samalla kun ylimmille suoritustasoille yltävien oppilaiden osuus pieneni (OECD 2016; Ahonen ym. 2026). Myös oppilaiden osaamiserot ovat kasvaneet heidän taustansa mukaan: vanhempien koulutus ja sosioekonominen asema ovat yhteydessä tuloksiin aiempaa vahvemmin, eikä koulu kykene tasaamaan kotitaustojen eroja yhtä tehokkaasti kuin ennen. Sukupuolten väliset erot lukutaidossa ovat pitkään olleet merkittäviä. Vaikka huomio on kohdistunut erityisesti poikien heikompaan menestykseen, viime vuosina myös tyttöjen osaaminen on heikentynyt (Rautapuro & Ouakrim-Soivio 2026, 132–133).

2. Yläkouluikäisten motivaatio heikkenee, eikä ongelma koske vain poikia

Yhdeksäsluokkalaisten oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät uskomukset ovat heikentyneet huomattavasti, ja koulunkäyntiin myönteisesti suhtautuvien osuus on pienentynyt (Vainikainen ym., 2025; Helenius & Kivimäki, 2023). Nuorten kouluun kiinnittymistä vahvistavat erityisesti myönteiset vertaissuhteet, opettajien kannustava vuorovaikutus, monipuoliset opiskelumenetelmät sekä kokemus siitä, että koulussa ymmärretään heidän elämäntilanteensa ja tuetaan yhteisöllisyyttä. Nuorten motivaatio kasvaa, kun opinnot koetaan merkityksellisiksi omalle tulevaisuudelle, oppijoilla on mahdollisuus vaikuttaa omiin valintoihinsa ja koulun toimintatavat huomioivat yksilölliset tarpeet sekä osallisuuden (Myllykoski-Laine ym., 2024).

3. Liian moni lapsi ja nuori ei voi riittävän hyvin oppiakseen

Fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen hyvinvointi luovat perustan oppimiselle, koulunkäynnille ja aktiiviselle toimijuudelle. Koulussa hyvinvointiin kuuluvat myös turvalliset ihmissuhteet ja kokemus kouluyhteisöön kuulumisesta. Vuoden 2025 Kouluterveyskyselyssä näkyy sekä myönteistä kehitystä että merkittäviä haasteita: elämäntyytyväisyydessä ja yksinäisyydessä on tapahtunut myönteistä kehitystä, mutta vain hieman yli neljännes 8.–9.-luokkalaisista liikkui vähintään tunnin päivässä viikon jokaisena päivänä. Riittävä liikunta, uni ja säännöllinen aamupala toteutuivat samanaikaisesti vain 17 prosentilla pojista ja 9 prosentilla tytöistä (Kouluterveyskysely 2025).

Myös psyykkinen kuormitus on edelleen yleistä: kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta koki noin kolmasosa nuorista tytöistä ja alle kymmenesosa pojista. Kouluterveyskyselyn mukaan 8.–9.-luokkalaisten alkoholinkäyttö ja tupakointi ovat vähentyneet, mutta nikotiinipussien käyttö on lisääntynyt merkittävästi (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2025). Riskikäyttöä kuvaava suunnilleen viikoittainen humalajuominen oli ESPAD 2024 -tutkimuksessa hieman yleisempää kuin vuonna 2019: sitä ilmoitti 15–16-vuotiaista pojista 9 % ja tytöistä 8 % (Raitasalo, 2024). Hyvinvoinnin ongelmat heikentävät liian monen lapsen ja nuoren edellytyksiä oppia, kiinnittyä kouluun ja rakentaa tulevaisuuttaan. Siksi oppimisen edellytysten vahvistamisessa on huomioitava elintapojen ja psyykkisen hyvinvoinnin rinnalla koulun turvallisuus, myönteiset ihmissuhteet ja yhteisöllisyys.

4. Nuorten usko tulevaisuuteen ja työelämään horjuu

Nuorten tulevaisuususko ei ole kadonnut, mutta siihen liittyy aiempaa enemmän epävarmuutta. Valtaosa nuorista luottaa omaan osaamiseensa ja vaikutusmahdollisuuksiinsa: 74 prosenttia uskoo saavansa hyvän tulevaisuuden ja 83 prosenttia kokee voivansa vaikuttaa siihen (NYT, 2025). Samalla moni kokee tulevaisuuden epävarmaksi ja yhä vahvemmin yksilön omalle vastuulle jääväksi (Nuorisobarometri 2025). Monikriisinen todellisuus, taloudellinen epävarmuus ja työelämän murros näkyvät erityisesti huolina toimeentulosta ja työn kuormittavuudesta (NYT, 2025). Tulevaisuususko on yhteydessä nuorten hyvinvointiin, motivaatioon sekä haluun ponnistella, kouluttautua ja osallistua yhteiskunnan rakentamiseen. Siksi sen vahvistaminen on sekä nuorten että koko yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta tärkeää (Appelqvist-Schmidlechner ym., 2026).

5. Maahanmuuttotaustaisten lasten ja nuorten koulutuspoluilla on muita enemmän esteitä

Maahanmuuttotaustaisten lasten ja nuorten koulutuspoluilla on keskimäärin muita enemmän esteitä, mutta tilanteet vaihtelevat muun muassa Suomessa vietetyn ajan, koulunkäyntitaustan, opetuskielen taidon ja sosioekonomisen aseman mukaan. PISA 2022 -tutkimuksen mukaan heidän oppimistuloksensa ovat keskimäärin kantaväestöä heikompia matematiikassa, lukutaidossa ja luonnontieteissä, ja toisen sukupolven maahanmuuttotaustaiset oppilaat menestyvät kaikilla arviointialueilla ensimmäisen sukupolven oppilaita paremmin (Pulkkinen ym. 2024, 15–30). Lukusujuvuus ja perheen sosioekonominen asema selittävät merkittävän osan osaamisen eroista (Pulkkinen ym. 2024, 37–48). Opetuskielen taidon ja perustaitojen vahvistaminen on pitkäkestoinen prosessi, johon on varattava riittävästi aikaa ja tukea koko koulupolun ajan. Erityisesti myöhään maahan muuttaneet oppijat tarvitsevat jatkuvaa kielitietoista opetusta ja perustaitojen tukea sekä selkeän vastuunjaon nivelvaiheissa, sillä ilman riittävää opetuskielen hallintaa ja oppimisen perustaa koulutukseen kiinnittyminen, jatko-opintoihin siirtyminen ja työelämäpolut vaikeutuvat (Hievanen ym. 2023).

6. Lahjakkaat ja nopeasti etenevät oppilaat jäävät liian usein ilman tarvitsemaansa tukea ja haastetta

Suomalainen koulutusjärjestelmä on onnistunut tarjoamaan monille oppilaille yhdenvertaiset mahdollisuudet oppimiseen, mutta lahjakkaiden ja nopeasti etenevien oppilaiden tarpeet ovat jääneet liian vähälle huomiolle. Salamancan julistus ja toimintaohjelma korostavat, että koulutuksen tulee vastata oppijoiden erilaisiin tarpeisiin, myös lahjakkaiden ja nopeasti etenevien oppilaiden tarpeisiin (UNESCO, 1994). Vaikka perusopetuksen valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet velvoittavat tunnistamaan oppilaiden erilaiset tarpeet ja vastaamaan niihin eriyttämällä opetusta, lahjakkuuden tunnistamiseen ja tukemiseen ei ole muodostunut systemaattisia käytäntöjä (Laine, Makkonen & Tirri, 2025). Jos opetus ei tarjoa riittävästi haastetta, syventymismahdollisuuksia tai yksilöllisiä oppimispolkuja, vaarana on motivaation ja oppimisen mielekkyyden heikentyminen. Opettajaopiskelijat tunnistavat tarpeen huomioida lahjakkaat oppijat, mutta kokevat heidän tarpeisiinsa vastaamisen osana inklusiivista opetusta haastavaksi (Lassila & Hyry-Beihammer, 2024). Jokaisella oppilaalla on oikeus saada koulussa tukea ja mahdollisuuksia kasvaa täyteen mittaansa. Siksi lahjakkaiden oppilaiden vahvuudet ja tarpeet on tunnistettava, ja tukea on suunnattava myös niille, joilla on valmiuksia edetä keskimääräistä pidemmälle.

7. Tekoälyn kehitys pakottaa määrittelemään uudelleen, mitä koulussa pitäisi oppia

Tulevaisuus ja tekoälyn nopea kehitys pakottavat pohtimaan, mitä koulussa tulisi oppia. Nuoret tarvitsevat vahvan luku- ja kirjoitustaidon sekä matemaattis-luonnontieteellisen perusosaamisen. Luku- ja kirjoitustaito antaa valmiudet ymmärtää ja arvioida tietoa sekä ilmaista omia ajatuksia selkeästi. Maailmassa, jossa tietoa syntyy ja leviää yhä useammin sosiaalisen median, polarisoituneen julkisen keskustelun ja tekoälyn kautta, he tarvitsevat lisäksi monilukutaitoa media- ja digitaalisten sisältöjen ymmärtämiseen ja arvioimiseen, kriittistä ajattelua tiedon arviointiin, analyyttistä ajattelua ongelmien jäsentämiseen sekä valmiuksia käyttää tekoälyä vastuullisesti. Tekoäly voi tukea oppimista tarjoamalla selityksiä, palautetta ja yksilöllistä ohjausta. Valmiiden vastausten varaan rakentuva käyttö voi kuitenkin parantaa tehtäväsuoritusta ilman vastaavaa oppimista ja vähentää oppilaan omaa ajattelua (OECD, 2026).

Tiedot ja taidot vahvistavat toisiaan: tiedot antavat perustan ajattelulle, ja kriittinen ajattelu ja ongelmanratkaisukyky auttavat syventämään ymmärrystä ja soveltamaan tietoa. Yhdessä ne luovat perustan uuden oppimiselle. Uteliaisuus kannustaa esittämään kysymyksiä, tutkimaan ja etsimään uutta tietoa sekä syventämään ymmärrystä. Tätä kokonaisuutta täydentävät itseilmaisu ja kädentaidot. Lapset ja nuoret tarvitsevat myös tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä kokemusta omasta pystyvyydestään voidakseen toimia yhdessä muiden kanssa ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Tulevaisuuden koulun tehtävänä on kasvattaa uteliaita, vastuullisia ja aloitteellisia nuoria, jotka kykenevät oppimaan uutta, arvioimaan ja jäsentämään tietoa, tuottamaan uusia ratkaisuja, käyttämään tekoälyä oman ajattelunsa tukena sekä tekemään eettisesti kestäviä valintoja ja rakentamaan hyvää tulevaisuutta muuttuvassa maailmassa.

8. Luovuus, kädentaidot ja tekemällä oppiminen jäävät koulussa liian vähälle painolle

Tulevaisuuden työelämässä korostuvat luova ja analyyttinen ajattelu sekä joustavuus ja kyky sopeutua muutoksiin (World Economic Forum, 2025). Ajattelun ja käytännön taidot tukevat toisiaan: suunnittelu, rakentaminen, kokeileminen ja ongelmanratkaisu yhdistävät tiedon soveltamisen konkreettiseen tekemiseen. Kädentaidot ovat osa käytännön taitoja. Niihin kuuluvat materiaalien ja välineiden käsittely sekä konkreettinen valmistaminen ja rakentaminen. Tekemällä oppiminen yhdistää suunnittelun, käytännön tekemisen sekä toiminnan ja tulosten arvioinnin: oppilas soveltaa tietoa, kokeilee ratkaisuja ja kehittää toimintaansa havaintojensa pohjalta. Yhdessä toteutettuna tekemällä oppiminen kehittää myös yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja: oppilaat jakavat ideoita, sopivat työnjaosta, ratkaisevat ongelmia ja arvioivat tuloksia yhdessä. Näin käytännön taidot, luova, analyyttinen ja kriittinen ajattelu sekä yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot kehittyvät yhdessä ja vahvistavat oppilaan osaamista. Käytännön taidot, yhteistyö, vuorovaikutus ja tiedon soveltaminen tukevat arjen hallintaa sekä kykyä tehdä kestäviä ja hyvinvointia edistäviä valintoja.

Tekemällä oppiminen tarjoaa eri oppiaineissa mahdollisuuksia kehittää ajattelun taitoja käytännössä: luova ajattelu auttaa etsimään uusia ideoita ja ratkaisuja, analyyttinen ajattelu jäsentämään tietoa ja ongelmia sekä kriittinen ajattelu arvioimaan ratkaisujen perusteita ja luotettavuutta (OECD, 2019). Matemaattis-luonnontieteellisessä opetuksessa tämä toteutuu tutkivana työskentelynä, jossa oppilaat esittävät kysymyksiä, havainnoivat, mittaavat, kokeilevat, rakentavat ratkaisuja ja arvioivat tuloksia. Tekeminen ja havaintojen pohtiminen syventävät osaamista ja auttavat soveltamaan opittua. Monialaisessa työskentelyssä LUMA-osaaminen yhdistyy taito- ja taideaineisiin, mikä vahvistaa luovuutta ja kykyä soveltaa tietoa käytännön ongelmiin (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021). Tiedot, ajattelun taidot ja käytännön taidot eivät ole toistensa vastakohtia: PISA 2022 -tuloksissa luova ajattelu oli yhteydessä lukutaidon, matematiikan ja luonnontieteiden osaamiseen, vaikka vahva tiedollinen osaaminen ei yksin taannut luovassa ajattelussa menestymistä (OECD, 2024). Taito- ja taideaineiden merkitys ei kuitenkaan rajoitu muun oppimisen tukemiseen. Niillä on myös itseisarvo: ne tarjoavat mahdollisuuksia itseilmaisuun, taiteen kokemiseen ja tekemisen iloon osana sivistystä ja hyvää elämää.

9. Ikäluokkien pieneneminen ja kuntien eriytyminen uhkaavat perusopetuksen yhdenvertaisuutta

Peruskouluikäisten lasten ja nuorten määrän väheneminen sekä kuntien erilaiset taloudelliset ja toiminnalliset lähtökohdat haastavat perusopetuksen yhdenvertaisuutta. Oppilaskohtainen kustannus ei yksin kuvaa opetukseen käytettävissä olevia resursseja tai opetuksen laatua, sillä siihen vaikuttavat muun muassa kouluverkko, kiinteistöt, kuljetukset, oppilasmäärä ja paikalliset olosuhteet. Kuntien välillä on suuria eroja opetukseen kohdistuvissa kustannuksissa oppilasta kohden sekä paikallisissa ratkaisuissa, jotka vaikuttavat esimerkiksi kielten ja valinnaisten aineiden tarjontaan, opetusryhmien muodostamiseen ja oppimisen tuen järjestämiseen.

Ikäluokkien pienentyessä ikäluokkapohjainen valtionosuusrahoitus vähenee, vaikka opetuksen järjestämisen kustannukset eivät alene samassa tahdissa. Kuntien yleisiin valtionosuuksiin kohdistuvat leikkaukset voivat edelleen kaventaa paikallista liikkumavaraa. Vaikutukset perusopetukseen määräytyvät kuntien omien päätösten mukaan, sillä rahoitusta ei ole korvamerkitty opetukseen.

Yksityisten perusopetuksen järjestäjien rahoitus määräytyy pääosin oppilasmäärän ja kotikuntakorvauksen perusteella, joten myös niiden rahoitus reagoi oppilasmäärien muutoksiin.

10. Peruskoulun kehittäminen on hajautunut ilman selkeitä vastuita ja kokonaisjohtamista

Perusopetuksen ohjausjärjestelmässä siirryttiin 1990 luvulla hajautettuun malliin, kun valtion yksityiskohtaisesta normi ja resurssiohjauksesta siirrettiin päätösvaltaa kunnille (Varjo 2007). Käytännössä valtioneuvosto määrittää nyt perusopetuksen valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijaon sekä Opetushallitus näiden pohjalta valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet. Päätökset perusopetuksen resursseista ja käytännön ratkaisuista, esimerkiksi ryhmäkoot tai oppimisen tuen järjestäminen, ovat opetuksen järjestäjien eli kuntien ja perusopetusta järjestävien yksityisten opetuksen järjestäjien vastuulla.

Nykytilassa hajautetun ohjauksen vahvuudet ja heikkoudet näkyvät samanaikaisesti. Paikallinen liikkumavara mahdollistaa ratkaisuja, mutta se myös kasvattaa kuntien välisiä eroja ja synnyttää eriarvoisuutta. Tavoitteet ja uudistukset eivät toteudu yhdenmukaisesti, koska resurssit, osaaminen ja johtaminen vaihtelevat. Vastuu peruskoulun kokonaisuuden kehittämisestä ei kuulu nyt kenellekään. Juuri tästä syystä perusopetuksen kehittäminen näyttäytyy isona visaisena haasteena: se vaatii samanaikaisia päätöksiä ohjauksesta, rahoituksesta ja vastuista.

Pedagoginen johtaminen on perusopetuksessa usein hajanaista ja vaihtelee kunnittain, kouluittain ja jopa yksittäisten johtajien mukaan. Oppimistulosten ja koulun kehittämisen kannalta ratkaisevaa on kyky johtaa johdonmukaisesti pedagogiikkaa, osaamisen kehittämistä ja toimintakulttuuria kaikilla tasoilla – pedagoginen johtaminen onkin koko kouluyhteisön suunnan, tavoitteiden ja toimintakulttuurin johtamista, ei vain opetuksen johtamista (Fonsén & Lahtero, 2023).

11. Opettajankoulutus, kelpoisuudet ja opettajan työn rakenteet eivät uudistu koulun muutoksen tahdissa

Oppilaiden eriytyvät tarpeet, teknologian ja tekoälyn kehitys sekä kasvavat hyvinvoinnin haasteet muuttavat opettajan työtä. Opettajilta edellytetään vahvan pedagogisen ja aineenhallinnan osaamisen lisäksi valmiuksia kohdata erilaisia oppijoita, hyödyntää teknologiaa pedagogisesti ja tehdä yhteistyötä kouluyhteisössä. Nykyiset opettajankoulutuksen, kelpoisuuksien ja työn rakenteet eivät kuitenkaan kaikilta osin tue näitä vaatimuksia. Siksi niitä on uudistettava tutkimusperustaisesti, opettajankoulutuksen vahvuudet säilyttäen ja yhteyttä koulun arkeen vahvistaen.

5 Peruskoulu 2.0: suunta perusopetuksen uudistamiseen

Visaiset kysymykset osoittavat, ettei peruskoulun uudistaminen ratkea yksittäisillä korjausliikkeillä. Oppimisen, hyvinvoinnin, opettajuuden ja yhteiskunnan muutoksen kysymykset kietoutuvat valtion ja kuntien talouteen sekä perusopetuksen ohjaukseen ja johtamiseen.

Peruskoulu 2.0 -uudistuksen kulmakivet muodostavat perustan oppilaslähtöiselle ja systeemiselle uudistamiselle, jossa opetuksen järjestämistä, ohjausta, rahoitusta, johtamista, pedagogiikkaa, opettajankoulutusta ja henkilöstön osaamista uudistetaan tietoon perustuen ja vastuut määritellään selkeästi.

Peruskoulu 2.0 -uudistuksen kulmakivet

1) **Koulu on oppilaita varten: jokaisella oppilaalla on oikeus oppia, kasvaa ja onnistua**
2) **Perusopetusta tulee yksittäisten päätösten sijaan kehittää järjestelmänä**
3) **Kansalliset tavoitteet muuttuvat koulun arjeksi paikallisen johtamisen ja opettajien toiminnan kautta**
4) **Tieto, kokeilut ja opettajankoulutuksen kehittäminen vievät peruskoulua eteenpäin**
5) **Peruskoulu onnistuu, kun kodit, kumppanit ja yhteiskunta kantavat vastuunsa**

35 teesiä huomisen peruskouluun >>>

35 teesiä miten huomisen peruskoulu rakennetaan

Koulu on oppilaita varten: jokaisella oppilaalla on oikeus oppia, kasvaa ja onnistua

1. Koulu vahvistaa jokaisen oppilaan osallisuutta ja toimijuutta

Koulun toiminnan lähtökohtana ovat oppilaat, joiden tarpeita, kokemuksia ja näkemyksiä kuullaan järjestelmällisesti ja hyödynnetään koulun arjessa ja kehittämisessä. Oppilaiden tulee voida osallistua yhteisten käytäntöjen suunnitteluun ja päätöksentekoon, tehdä omaa oppimistaan koskevia valintoja sekä vaikuttaa itseään ja kouluyhteisöään koskeviin asioihin ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Samalla heitä rohkaistaan aloitteellisuuteen ja vastuunkantoon sekä harjoittelemaan demokraattista toimintaa.

2. Koulu tukee oppilaiden osaamista ja kasvua kokonaisuutena

Oppimistulokset ovat tärkeitä, mutta koulu ei saa kaventua pelkäksi suoritusten mittaamisen paikaksi. Jokaiselle oppilaalle on rakennettava vahva osaamisen perusta ja annettava mahdollisuuksia kehittää ajatteluaan, itsetuntemustaan, vastuullisuuttaan ja kykyään toimia muiden kanssa. Kokonaisvaltainen kasvu tarkoittaa tiedollisen oppimisen rinnalla oppilaan eettisen ja sosiaalisen kehityksen tukemista.

3. Koulu tunnistaa oppilaiden lähtökohdat, vahvuudet ja tarpeet sekä mahdollistaa yksilöllisen etenemisen

Koulu ottaa huomioon oppilaiden kielelliset ja kulttuuriset taustat, vahvuudet ja tuen tarpeet. Kouluyhteisö tunnistaa oppilaiden taustoihin ja elämäntilanteisiin liittyviä oppimisen ja osallistumisen esteitä. Se kehittää opetusta ja koulun käytäntöjä näiden esteiden vähentämiseksi. Oppimisen tavoitteet ovat kaikille yhteiset, mutta niiden saavuttamiseen tarvittava aika, tuki ja etenemistapa voivat vaihdella. Opetus tarjoaa joustavia tapoja edetä omalta lähtötasolta – etenkin silloin, kun oppilas tarvitsee enemmän aikaa tai mahdollisuuden edetä muita nopeammin. Yksilöllinen eteneminen rakentuu osana ryhmää ja yhteisöä, jotka tukevat oppimista ja kasvua.

4. Koulu vahvistaa oppilaiden hyvinvointia, motivaatiota, minäpystyvyyttä ja tulevaisuususkoa

Peruskoulun tehtävänä on rakentaa arki, joka tukee jokaisen lapsen ja nuoren oppimista, fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia sekä motivaatiota, minäpystyvyyttä ja tulevaisuususkoa. Koulun vastuulla ovat erityisesti turvallinen ja yhteisöllinen koulupäivä, myönteiset ihmissuhteet, kuulumisen kokemus sekä oppimista ja palautumista tukevat koulupäivän rakenteet.

Nuorten kokemusten mukaan oppimistulokset ja hyvinvointi vahvistavat tai heikentävät toisiaan. Motivaatiota ja minäpystyvyyttä tukevat erityisesti autonomian, kykenevyyden ja yhteenkuuluvuuden kokemukset: mahdollisuus vaikuttaa omaan oppimiseen, saada tukea perustaitojen oppimiseen ja kokea

turvallisia ihmissuhteita (Salo, Heinimäki & Lerkkanen 2026). Koulussa harjoitellaan tavoitteiden asettamista, sinnikkyyttä ja omien vahvuuksien tunnistamista sekä vahvistetaan uskoa siihen, että oppilas voi oppia, onnistua ja rakentaa omaa tulevaisuuttaan. Erityisesti yläkoulussa koulutyön on kytkeydyttävä nuorten tavoitteisiin ja tulevaisuuteen sekä tarjottava onnistumisen, osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemuksia.

5. Koulu antaa jokaiselle oppilaalle valmiudet rakentaa omaa tulevaisuuttaan

Jokaisella oppilaalla on oikeus vahvaan osaamisen perustaan, joka antaa valmiudet jatko-opintoihin, yhteiskuntaan osallistumiseen ja muuttuvassa maailmassa toimimiseen. Koulun on vahvistettava jokaisen oppilaan kykyä oppia jatkuvasti uutta, soveltaa osaamistaan käytäntöön ja tehdä perusteltuja valintoja. Oppilaita on rohkaistava käyttämään tietojaan, taitojaan ja luovuuttaan aktiivisesti ja eettisesti kestävällä tavalla oman ja yhteisen tulevaisuuden rakentamiseen.

Perusopetusta on uudistettava järjestelmänä

EDUSKUNTA JA VALTIONEUVOSTO

6. Perusopetus on käännekohdassa – suunnan muuttaminen vaatii kansallisia päätöksiä nyt

Perusopetuksen uudistaminen edellyttää yhteistä kansallista suuntaa ja päätöksiä juuri nyt. Kyse on lasten ja nuorten yhdenvertaisista mahdollisuuksista ja elämässä pärjäämisestä sekä koko Suomen osaamisesta, yhteenkuuluvuudesta ja turvallisuudesta. Perusopetuksen rapautuminen ei ole enää tulevaisuuden uhka: keskimääräinen osaamistaso on laskenut, oppimistulokset ovat eriytyneet oppilaiden taustan mukaan ja hyvinvoinnin haasteet ovat kasvaneet, koska emme ole kyenneet reagoimaan muutoksiin riittävän ajoissa ja kokonaisvaltaisesti. Päätösten lykkääminen kiihdyttää tätä kehitystä. Siksi vastuu suunnan muuttamisesta ei voi jäädä yksittäisille kunnille, kouluille tai opettajille, vaan tarvitaan välittömiä ja pitkäjänteisiä kansallisia päätöksiä.

7. Peruskoulun tulevaisuudesta ja tehtävästä tarvitaan laajaa yhteiskunnallista keskustelua

Perusopetuslain 2 §:n mukaan opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Perusopetuksen tulee lisäksi edistää liikunnallista elämäntapaa.

Yhteiskunnan muuttuvat odotukset edellyttävät yhteistä keskustelua siitä, mikä kuuluu koulun perustehtävään ja mistä muiden toimijoiden on kannettava vastuu. Lasten ja nuorten hyvinvointia on tarkasteltava kokonaisuutena: mihin koulu voi vastata, mikä on kotien rooli, miten hyvinvointialueiden palvelut tukevat koulun tehtävää ja mitä muita tahoja tarvitaan esimerkiksi edistämään esimerkiksi lasten ja nuorten liikkumista ja harrastamista.

Polarisoituvassa yhteiskunnassa peruskoulun tehtävänä on vahvistaa oppilaiden kriittistä ajattelua, media- ja demokratiataitoja, rakentavaa dialogia sekä kokemusta yhteiskuntaan kuulumisesta. Yhteiskun-

nan turvallisuus ja vakaus rakentuvat osaamisesta, osallisuudesta ja keskinäisestä luottamuksesta. Kun jokaisella on valmiudet osallistua yhteiskuntaan ja mahdollisuus löytää paikkansa, eriarvoistumisen, syrjäytymisen ja vastakkainasettelun riskit vähenevät.

Koulu ei kuitenkaan voi ehkäistä vastakkainasettelua tai eriytymistä yksin, vaan tarvitsee tuekseen johdonmukaista asunto-, alue-, sosiaali-, terveys-, nuoriso-, liikunta- ja kulttuuripolitiikkaa. Koulutuksellinen yhdenvertaisuus ja yhteinen luottamus vahvistuvat, kun eri taustoista tulevat lapset ja nuoret voivat oppia ja kohdata toisensa yhteisissä kasvuympäristöissä koulussa ja harrastuksissa.

8. Oppilaiden yhdenvertaisuus on turvattava lainsäädännöllä, rahoituksella ja vahvemmalla kansallisella ohjauksella

Lapsen ja nuoren oikeus laadukkaaseen perusopetukseen ei saa riippua asuinpaikasta, kunnan taloudesta tai paikallisista ratkaisuista. Kuntien tehtäviä ja perusopetuksen järjestämisrakenteita uudistettaessa on määriteltävä laadukkaan perusopetuksen järjestämisen valtakunnalliset vähimmäisedellytykset. Perusopetuksen ohjaus- ja rahoitusmallia on uudistettava niin, että nämä edellytykset toteutuvat koko maassa. Samalla on vahvistettava opetukseen käytettävää oppilaskohtaista rahoitusta ja lisättävä rahoituksen vaikuttavuutta kohdentamalla voimavaroja oppimistuloksia vahvistaviin ratkaisuihin, opetuksen toteuttamisen edellytyksiin ja oppilaiden tuen tarpeisiin.

9. Perusopetuksen valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako on uudistettava tulevaisuuden osaamistarpeiden lähtökohdasta

Peruskoulun on annettava jokaiselle lapselle ja nuorelle valmiudet toimia muuttuvassa maailmassa ja osallistua sen tulevaisuuden rakentamiseen. Tekoäly muuttaa tiedon tuottamista, hankintaa, käsittelyä ja soveltamista. Samalla se muuttaa työn tekemisen tapoja ja yhteiskunnassa toimimista.

Tarvitsemme keskustelua siitä, mikä on koulun tehtävä sekä mitä ja miten koulussa tulisi oppia. Perusopetuksen valtakunnallisten tavoitteiden ja tuntijaon uudistuksessa on myös tarkasteltava oppiainejaon, tuntijaon rakenteen ja oppiainekohtaisten tuntimäärien tarkoituksenmukaisuutta suhteessa tulevaisuuden osaamistarpeisiin. Lähtökohtana jatkossakin on hyvä olla laaja yleissivistys: tiedot, taidot, kulttuurinen ymmärrys ja eettinen harkinta tukevat kasvua ihmisyyteen, hyvää elämää ja vastuullista yhteiskunnan jäsenyyttä. Opetuksessa on vahvistettava tietoja, taitoja sekä luovaa, analyyttistä ja kriittistä ajattelua toisiaan tukevana kokonaisuutena. Muuttuvassa globaalissa toimintaympäristössä koulun on vahvistettava ymmärrystä ekologisesta kestävyydestä ja globaalista keskinäisriippuvuudesta sekä tahtoa käyttää osaamista yhteiseksi hyväksi (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2026).

Muuttuvassa maailmassa oppiminen ja vastuullinen toiminta rakentuvat vahvoille perustaidoille. Tässä julkaisussa perustaitoja ovat vahva luku- ja kirjoitustaito, matemaattiset perustaidot ja digitaidot. Ne auttavat oppilasta ymmärtämään arjen tekstejä ja ohjeita, ilmaisemaan ajatuksiaan, ratkaisemaan käytännön laskutehtäviä ja asioimaan digitaalisesti sekä antavat valmiudet jatko-opinnoissa oppimiseen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Koulun on turvattava vahvat perustaidot kaikille ja kehitettävä niitä yhdessä kriittisen, analyyttisen ja luovan ajattelun, ongelmanratkaisu- ja vuorovaikutustaitojen sekä käytännön taitojen, myös kädentaitojen, kanssa toisiaan tukevana kokonaisuutena. Lisäksi on kehitettävä monilukutaitoa, yrittäjyys- ja talousosaamista sekä kestävyysosaamista.

Vahva lukutaito sisältää sujuvan lukemisen, tekstien ymmärtämisen ja tulkinnan sekä kriittisen lukutaidon. Vahva kirjoitustaito on kykyä suunnitella, tuottaa, arvioida ja muokata ymmärrettäviä ja johdonmukaisia tekstejä eri tarkoituksiin ja vastaanottajille sekä hallita kirjoitetun kielen rakenteet ja oikeinkir-

joitus. Monilukutaito tarkoittaa erilaisten tekstien ja viestien, esimerkiksi kirjoituksen, kuvien, äänen ja niiden yhdistelmien, tulkitsemista, tuottamista ja arviointia painetuissa ja digitaalisissa ympäristöissä. Se rakentuu vahvalle luku- ja kirjoitustaidolle ja kytkeytyy digitaitoihin, mutta ei rajoitu digitaalisten teknologioiden käyttöön.

Matemaattiset perustaidot tarkoittavat tässä keskeisten matemaattisten käsitteiden ja lukujen välisten suhteiden ymmärtämistä, sujuvaa peruslaskutaitoa sekä kykyä päätellä, ratkaista ongelmia ja soveltaa matematiikkaa. Niihin kuuluu myös määrällisen tiedon, kuten prosenttien, taulukoiden ja kuvaajien, tulkitseminen sekä tulosten suuruusluokan ja järkevyyden arvioiminen.

Opetushallituksen digitaalisen osaamisen kuvauksia hyödyntäen digitaidot tarkoittavat tässä digitaalisten teknologioiden ja tiedon kriittistä, turvallista, vastuullista ja luovaa käyttöä, ymmärtämistä ja arviointia (Opetushallitus 2022). Niitä täydentävä tekoälylukutaito on digitaitojen oma painopiste: tekoälyjärjestelmien toimintaperiaatteiden, mahdollisuuksien, rajoitusten ja vaikutusten ymmärtämistä sekä vastuullista käyttöä. Oppilaiden on arvioitava tekoälyn tuottamaa tietoa ja käytettävä tekoälyä kriittisesti, vastuullisesti ja omaa ajattelua tukien. Aktiivisina ja vastuullisina digitaalisen maailman toimijoina heidän on sisältöjen ja palvelujen kuluttamisen lisäksi tuotettava, arvioitava ja muokattava tietoa, ymmärrettävä teknologisten järjestelmien toimintaa ja osallistuttava niiden käyttöä koskevaan keskusteluun (Iwata, Pitkänen, Laru & Mäkitalo 2020). Teknologia ei saa korvata oppimisen edellyttämää ajattelua, perustaitojen harjoittelua, luovuutta, vuorovaikutusta tai tekemällä oppimista.

10. Hyvinvointialueiden on turvattava oppilaiden palvelut ja toimivat palveluketjut

Hyvinvointialueiden on varmistettava, että oppilaat saavat tarvitsemansa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä kuraattori- ja psykologipalvelut oikea-aikaisesti, helposti saavutettavasti ja yhdenvertaisesti. Hyvinvointialueiden on lisäksi huolehdittava siitä, että lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut sekä muut sosiaali- ja terveyspalvelut muodostavat opiskeluhuollon kanssa toimivan palveluketjun. Hyvinvointialueiden ja opetuksen järjestäjien on sovittava palveluketjujen toimivuutta tukevista vastuista, yhteistyökäytännöistä ja tiedonkulusta.

Palvelujen saatavuudesta, alueellisista eroista, palveluketjujen toimivuudesta ja oppilaiden oikeuksien toteutumisesta on muodostettava säännöllisesti päivittyvä kansallinen tilannekuva, jota hyödynnetään ohjauksessa, valvonnassa ja palvelujen kehittämisessä.

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

11. Perusopetusta ja sen uudistamista on johdettava kokonaisuutena

Opetus- ja kulttuuriministeriön tulee johtaa perusopetuksen uudistamista kokonaisuutena, jossa tavoitteet, ohjaus, rahoitus, lainsäädäntö, opetussuunnitelma ja toimeenpano tukevat yhteistä suuntaa. Peruskoulu 2.0 -uudistukselle on asetettava pitkän aikavälin tavoitteet, selkeä vastuunjako ja hallituskaudet ylittävä etenemissuunnitelma. Ministeriön tehtävänä on ylläpitää kansallista tilannekuvaa sekä huolehtia siitä, että uudistuksen etenemistä ja vaikutuksia oppimiseen, hyvinvointiin, yhdenvertaisuuteen ja opetuksen järjestämiseen seurataan ja arvioidaan sekä valtakunnallisesti että paikallisesti.

Valtakunnallisilla ja alueellisilla kokeiluilla voidaan testata uusia ratkaisuja ja tuottaa tietoa niiden laajempaa käyttöönottoa varten. Kokeiluille on asetettava yhteiset tavoitteet, turvattava pitkäjänteinen rahoitus ja riippumaton arviointi sekä varmistettava tulosten hyödyntäminen kansallisessa päätöksenteossa. Kansallisesti johdettu, satunnaistettu kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu tuotti päätöksenteon

tueksi tietoa: lasten akateemiset valmiudet ja sosioemotionaaliset taidot kehittyivät keskimäärin samoin kuin viisivuotiaiden varhaiskasvatuksen ja yksivuotisen esiopetuksen yhdistelmässä, eikä kokeilu kaventanut lasten välisiä eroja perusopetuksen alussa arvioiduissa taidoissa. Tulokset eivät siis osoittaneet kokeillun mallin tuovan arvioiduissa taidoissa yleistä lisähyötyä nykyjärjestelmään verrattuna (EDUCA-lippulaiva 2026).

12. Yläkouluvaiheen kehittäminen käyntiin kansallisena kehittämisohjelmana ja joustavien opintopolkujen kokeiluna

Käynnistetään yläkouluvaiheen kansallinen kehittämisohjelma ja joustavien opintopolkujen kokeilu, joilla vahvistetaan oppilaiden tulevaisuususkoa, motivaatiota, kouluun kiinnittymistä, perustaitoja ja ohjausta sekä tuetaan jatko-opintoihin siirtymistä ja hyviä jatko-opiskeluvalmiuksia. Kehittämisohjelmassa otetaan paikallisesti käyttöön nykyisen lainsäädännön mahdollistamia yksilöllisiä ja ohjattuja opintopolkuja.

Kokeilussa uudistetaan joustavan perusopetuksen (JOPO) kohderyhmää, tavoitteita ja toimintamuotoja. Lisäaikaa tarvitseville kokeillaan mahdollisuutta suorittaa 8.–9. luokat myös ryhmämuotoisesti kolmessa vuodessa kahden sijaan. Valmistelussa arvioidaan nykyisten joustavien opetusjärjestelyjen toimivuutta ja selvitetään kokeilun säädösperusta. Kokeilussa arvioidaan joustavien opintopolkujen vaikutuksia oppilaiden perustaitoihin, motivaatioon, kouluun kiinnittymiseen, opintojen etenemiseen ja jatko-opintoihin siirtymiseen.

Oppimisen ja hyvinvoinnin tarkistuspiste seitsemännellä luokalla tukee kehittämisohjelmassa ja kokeilussa oppilaan lähtötilanteen tunnistamista, yksilöllisen opintopolun suunnittelua ja seurantaa. Se täydentää jatkuvaa tuen tarpeen arviointia. Tarkistuspisteessä tarkastellaan oppilaan osaamista erityisesti äidinkielessä, matematiikassa ja ensimmäisessä vieraassa kielessä. Koulu laatii tarkistuspisteen pohjalta yksilöllisen opintopolun suunnitelman yhdessä oppilaan ja huoltajien kanssa ja tarkistaa sitä tarpeiden muuttuessa. Opiskeluhuollon ammattilaiset ja muut oppilaan tuesta vastaavat toimijat osallistuvat suunnitteluun, kun tuen tai hyvinvoinnin tarpeet sitä edellyttävät.

Nykyisen lainsäädännön puitteissa tukea tarvitsevan oppilaan opintopolkuun voidaan sisällyttää enemmän aikaa perustaitojen vahvistamiseen opintojen aikana, tehostettua henkilökohtaista oppilaanohjausta, tavoitekokonaisuuksittain etenemistä ja muita joustavia opetusjärjestelyjä. Lahjakkaan tai nopeasti etenevän oppilaan opintopolkuun voidaan sisällyttää opetuksen rikastamista, syventäviä opintoja, joustavaa etenemistä ja opintojen suorittamista tavanomaista nopeammin.

LUPA- JA VALVONTAVIRASTO

13. Perusopetuksen valtakunnallista ja oma-aloitteista valvontaa on vahvistettava, myös oppilaiden oikeudessa opiskeluhuoltoon

Lupa- ja valvontaviraston on valvottava nykyistä järjestelmällisemmin, että perusopetus järjestetään lainmukaisesti ja oppilaiden oikeudet, mukaan lukien oikeus opiskeluhuoltoon, toteutuvat yhdenvertaisesti eri puolilla Suomea. Oma-aloitteisen valvonnan tulee perustua kansalliseen tilannekuvaan, arviointitietoon ja tunnistettuihin riskeihin. Valvonnassa havaittujen puutteiden korjaamista on seurattava, ja tietoa on hyödynnettävä perusopetuksen kansallisessa ohjauksessa ja kehittämisessä.

OPETUSHALLITUS

14. Valtakunnallisten opetussuunnitelman perusteiden uudistamisessa on kirkastettava oppimisen ydin

Opetuksen valtakunnallisten tavoitteiden ja tuntijaon uudistamista seuraa opetussuunnitelman perusteiden uudistaminen. Opetushallitus antaa perusteet määräyksenä. Tässä yhteydessä on arvioitava, voitaisiinko opetussuunnitelmajärjestelmää uudistaa ammatillisten tutkintojen perusteiden mallia hyödyntäen siten, että erillisen paikallisen opetussuunnitelman sijaan opetuksen järjestäjät keskittyisivät valtakunnallisten perusteiden toimeenpanon suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tavoitteena olisi keventää opetuksen järjestäjien hallinnollista työtä ja vahvistaa valtakunnallisten opetussuunnitelman perusteiden toimeenpanoa.

Opetussuunnitelmatyössä on kirkastettava oppimisen ydin: mitä jokaisen oppilaan tulee osata perusopetuksen eri vaiheissa. Tämä työ on jo käynnissä Opetushallituksen osaamistakuutyössä, jossa jokaiselle oppiaineelle määritellään kansallisesti yhteiset vuosiluokittaiset tavoitteet, keskeiset sisällöt ja arviointikriteerit arvosanoille 10, 8 ja 5. Uudistuksen tavoitteena on varmistaa riittävä vähimmäisosaaminen vuosiluokalta toiselle siirryttäessä ja peruskoulun päättyessä sekä vahvistaa perustaitoja (Opetushallitus, Perusopetuksen perustetyö). Seuraavan kokonaisuudistuksen on rakennuttava tässä työssä syntyvien kuvausten ja toimeenpanosta kertyvän tiedon varaan. Kun perusopetuksen yleisiä tavoitteita ja tuntijakoa uudistetaan, kuvauksia on tarpeen arvioida uudelleen.

Osaamistakuutyössä syntyvää kansallista arviointikriteeristöä ja valmistelussa olevaa tehtäväpankkia voidaan hyödyntää yläkouluvaiheen kehittämisessä ja EK:n ehdottamassa seitsemännen luokan oppimisen ja hyvinvoinnin tarkistuspisteessä. Tarkastelu kohdistuisi erityisesti äidinkieleen, matematiikkaan ja ensimmäiseen vieraaseen kieleen. Oppimisen ja hyvinvoinnin tarkistuspisteen kokonaisuus ja sen rooli yksilöllisen opintopolun suunnittelussa kuvataan teesissä 12.

15. Uudistusten toimeenpanon tukea ja seurantaa on lisättävä

Valtakunnallisten uudistusten tavoitteet toteutuvat koulun arjessa vain, jos opetuksen järjestäjillä, rehtoreilla ja opettajilla on riittävä osaaminen ja käytännön tuki uusien toimintatapojen käyttöönottoon. Opetushallituksen tehtävänä on tarjota uudistusten tueksi valtakunnalliset koulutusmallit, ohjeet, materiaalit ja vertaisverkostot. Uudistusten toimeenpanon seurannan tulisi olla jatkuvaa.

16. Kesken perusopetusta Suomeen muuttaneiden oppilaiden tukeen tarvitaan kansallinen ohjeistus

Kesken perusopetusta Suomeen muuttaneille oppilaille tarvitaan kansallinen toimintamalli, joka yhtenäistää opetuksen järjestäjien ja koulujen käytäntöjä sekä turvaa tuen jatkuvuuden. Oppilaiden aiempi koulunkäynti, opetuskielen taito, osaaminen ja tuen tarpeet on tunnistettava nopeasti, ja tuki on suunniteltava yksilöllisesti. Mallin tulee varmistaa tuettu siirtymä valmistavasta opetuksesta perusopetukseen, vastuut ja tiedonsiirto nivelvaiheissa sekä kielitietoinen, opetuskielen oppimista tukeva opetus kaikissa oppiaineissa. Erityistä huomiota tarvitaan perusopetuksen loppuvaiheessa Suomeen muuttaneisiin oppilaisiin, joilla on vähän aikaa saavuttaa jatko-opintojen edellyttämä opetuskielen taito ja osaaminen (Hievanen ym., 2023).

Kansalliset tavoitteet muuttuvat koulun arjeksi paikallisen johtamisen ja opettajien toiminnan kautta

OPETUKSEN JÄRJESTÄJÄ (kunta tai yksityinen perusopetuksen järjestäjä)

17. Opetuksen järjestäjän on varmistettava koulujen edellytykset onnistua

Opetuksen järjestäjän vastuulla on varmistaa, että jokaisella koululla on riittävä rahoitus, osaava henkilöstö, toimiva johtaminen ja tuki perusopetuksen tavoitteiden toteuttamiseen. Uudistukset eivät siirry koulun arkeen pelkillä päätöksillä, vaan edellyttävät henkilöstön osaamisen kehittämistä, tiedolla johtamista, talous- ja henkilöstöosaamista sekä konkreettista tukea toimeenpanoon. Opetuksen järjestäjän on johdettava kokonaisuutta niin, että yhteiset tavoitteet toteutuvat johdonmukaisesti kaikissa kouluissa.

Opetuksen järjestäjien tiedolla johtamisen käytäntöjä voidaan parantaa tiivistämällä yhteistyötä muiden opetuksen järjestäjien kanssa ja parantamalla kansallista yhteistä tietopohjaa.

18. Paikallisilla päätöksillä on vahvistettava oppilaiden oppimista, motivaatiota ja hyvinvointia

Opetuksen järjestäjän päätökset vaikuttavat muun muassa opetusryhmiin, henkilöstöön, oppimisen tukeen, koulupäivän rakenteisiin, koulumatkoihin, oppimisympäristöihin sekä kielten ja valinnaisten aineiden tarjontaan. Paikallisilla ratkaisuilla voidaan vahvistaa oppilaiden hyvinvointia, motivaatiota, kouluun kiinnittymistä ja osallisuutta sekä kehittää yläkouluvaiheen ohjausta, perustaitojen tukea ja joustavia opintopolkuja. Oppilaiden näkemykset on otettava saavutettavasti ja yhdenvertaisesti mukaan päätösten valmisteluun, ja heille on kerrottava, miten niitä hyödynnettiin. Päätösten vaikutuksia oppimiseen, motivaatioon, hyvinvointiin ja yhdenvertaisuuteen on arvioitava ennakolta ja seurattava yhdessä oppilaiden kanssa koulukohtaisesti. Yläkouluvaiheen kehittäminen voidaan käynnistää paikallisesti opetuksen järjestäjien päätöksillä jo osana lukuvuoden 2027–2028 suunnittelua.

19. Ikäluokkien pienentyessä tarvitaan kuntien yhteistyötä

Lasten määrän väheneminen haastaa erityisesti pienten kuntien mahdollisuuksia tarjota laadukasta ja monipuolista perusopetusta. Opetuksen järjestäjien on tehtävä nykyistä tiiviimpää yhteistyötä yli kuntarajojen. Yhteiset opettajat, yhteinen opetustarjonta, yhdysluokkaopetus sekä etä- ja lähiopetusta tarkoituksenmukaisesti yhdistävät ratkaisut voivat turvata perusopetuksen saavutettavuutta ja esimerkiksi harvinaisten kielten ja valinnaisten aineiden tarjonnan myös harvaan asutuilla alueilla. Yhteistyö ei saa käynnistyä vasta silloin, kun oppilaat tai rahat loppuvat. Sen on perustuttava ennakointiin ja yhteiseen vastuuseen jokaisen lapsen mahdollisuudesta laadukkaaseen perusopetukseen asuinpaikasta riippumatta.

20. Oppimisen tuen ja opiskeluhuollon on muodostettava oppilaan näkökulmasta toimiva kokonaisuus

Kun oppilas tarvitsee yleistä hyvinvointia ja oppimista tukevaa koulun arkea vahvempaa tukea, tuen tarpeet on tunnistettava varhain ja niihin on vastattava viivytyksettä. Oppimisen tuella vastataan oppilaan yksilöllisiin pedagogisiin tarpeisiin ja turvataan hänen mahdollisuutensa oppia ja edetä opinnoissaan.

Yhteisöllisellä opiskeluhuollolla puolestaan vahvistetaan koko kouluyhteisön hyvinvointia, turvallisuutta, osallisuutta ja kouluun kiinnittymistä sekä ehkäistään ongelmien kasautumista. Opettajien, opiskeluhuollon ammattilaisten ja muun henkilöstön yhteistyöllä on varmistettava, että nämä tukimuodot täydentävät toisiaan. Poissaolot on tunnistettava ja niihin on puututtava varhain yhdessä oppilaan ja kodin kanssa, sillä ne voivat heikentää sekä oppimista että kouluun kiinnittymistä.

Koulun tulee ohjata oppilas hänen tarvitsemiensa opiskeluhuoltopalvelujen, mielenterveys- ja päihdepalvelujen tai muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen piiriin. Hyvinvointialue vastaa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä kuraattori- ja psykologipalvelujen järjestämisestä. Sen vastuulla on myös tarvittavien mielenterveys- ja päihdepalvelujen ja muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuus. Opetuksen järjestäjän ja hyvinvointialueen yhteisten toimintatapojen on varmistettava koulussa annettavan pedagogisen tuen, yhteisöllisen opiskeluhuollon ja yksilökohtaisten palvelujen jatkuvuus oppilaan näkökulmasta. Vastuu ei saa katketa toimijalta toiselle siirryttäessä.

KOULU YHTEISÖNÄ

21. Koulussa yhdistyvät oppiminen, kasvu ja yhteisöllisyys

Oppiminen ei onnistu ympäristössä, jossa yhteisöön kuulumisen ja merkityksellisyyden kokemukset jäävät sivuun. Koulu on oppimisen yhteisö, jossa tiedot, taidot ja kasvu vahvistavat toisiaan. Jokaisen oppilaan tulee taustastaan riippumatta voida kokea alusta lähtien, että hän tulee nähdyksi, kuuluu kouluyhteisöön ja saa mahdollisuuden onnistua.

Kuulumisen kokemus vahvistuu, kun oppilas voi osallistua ja vaikuttaa kouluyhteisön toimintaan. Oppilaskunnat ja muut osallistumisen muodot rakentavat demokraattista koulukulttuuria. Yhteisöllinen ja turvallinen toimintakulttuuri rakentuu opetuksesta ja koko kouluyhteisön yhteisistä käytännöistä (Guðjohnsen ym., 2025).

22. Rehtorin tehtävänä on johtaa pedagogiikkaa, ei vain hallintoa

Rehtorin tehtävä on johtaa koulun pedagogista suuntaa, henkilöstön osaamista ja toimintakulttuuria niin, että oppimisen, kasvun ja hyvinvoinnin tavoitteet näkyvät arjessa. Ilman vahvaa pedagogista ja hyvinvoinnin johtamista yhteinen suunta ei muutu koulun käytännöiksi. Hyvinvoinnin johtaminen tarkoittaa turvallisuuden, myönteisen vuorovaikutuksen ja yhteisöön kuulumisen vahvistamista sekä oppilaiden ja henkilöstön hyvinvointia tukevien yhteisten käytäntöjen kehittämistä ja niiden toteutumisen seurantaa. Rehtori vastaa yhteisen suunnan rakentamisesta sekä yhteisen suunnittelun, tiimityön ja jaetun johtajuuden rakenteista. Henkilöstö osallistuu osaltaan pedagogiikan ja arjen käytäntöjen kehittämiseen ja kantaa siitä yhteistä vastuuta.

OPETTAJUUS JA PEDAGOGIIKAN UUDISTAMINEN

23. Opettajan työ perusopetuksessa on laaja-alaista kasvatustyötä

Opettajan tehtävä ei ole vain opettaa oppiaineita, vaan tukea oppilaiden oppimista, kasvua, hyvinvointia, osallisuutta ja tulevaisuususkoa. Opettaja rakentaa arjessa turvallista oppimisympäristöä ja ohjaa jokaista oppilasta hänen lähtökohdistaan.

24. Opetuksesta ja pedagogiikasta pitää voida keskustella avoimesti

Opetuksen toteutusta, pedagogisia ratkaisuja ja koulun toimintakulttuuria on voitava tarkastella avoimesti ja rakentavasti. Tarkastelun kohteena ovat opetuksen käytännöt ja niiden vaikutukset oppimiseen, motivaatioon ja osallisuuteen – eivät yksittäiset opettajat. Opetusta kehitetään ammatillisessa vuoropuhelussa tutkimus- ja arviointitiedon, henkilöstöltä, oppilailta ja huoltajilta saadun palautteen sekä opetuksen toteutuksesta ja vaikutuksista kertyvän paikallisen tiedon pohjalta niin, että toimivia käytäntöjä tunnistetaan, kokeillaan ja jaetaan.

25. Yläkouluvaihe tarvitsee oppilaslähtöisempiä ratkaisuja

Yläkouluvaiheessa oppilaiden motivaatiota, kouluun kiinnittymistä ja tulevaisuususkoa vahvistetaan lisäämällä heidän osallisuuttaan, mahdollisuuksiaan vaikuttaa omaan oppimiseensa ja kokemustaan opiskelun merkityksellisyydestä. EDUCA-lippulaivan yhdeksäsluokkalaisten oppilaskuulemisessa nuoret korostivat oppimistulosten, hyvinvoinnin ja motivaation yhteyttä sekä perustaitojen tuen, yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisen, turvallisten ihmissuhteiden, kannustavan ja oikeudenmukaisen opettajan, työrauhan, yhdessä opiskelun ja vaikeuksiin saatavan avun merkitystä. Heidän mukaansa yhdenmukaiset ratkaisut eivät vastaa oppilaiden erilaisiin tilanteisiin (Salo, Heinimäki & Lerkkanen 2026).

Koulu suunnittelee oppilaan tarpeisiin vastaavat opetusjärjestelyt yhdessä oppilaan ja huoltajien kanssa. Perustaitoja vahvistetaan oikea-aikaisella tuella, ohjauksella ja joustavalla etenemisellä. Lahjakkaille ja nopeasti eteneville tarjotaan lisähaastetta, syventymismahdollisuuksia ja mahdollisuuksia nopeampaan etenemiseen. Koulu seuraa yhdessä oppilaan ja huoltajien kanssa oppimista, motivaatiota, kouluun kiinnittymistä ja opintojen etenemistä sekä tarkistaa tavoitteita, tukea ja järjestelyjä tarpeiden muuttuessa. Kansallinen kehittämisohjelma, oppimisen ja hyvinvoinnin tarkistuspiste sekä joustavien opintopolkujen kokeilu kuvataan teesissä 12.

26. Vahva ja uudistuva opettajuus rakentaa tulevaisuuden peruskoulua

Oppilaiden kielellisten, kulttuuristen ja sosioekonomisten taustojen sekä oppimisen ja hyvinvoinnin tarpeiden moninaistuminen, teknologian ja tekoälyn kehitys sekä kasvavat hyvinvoinnin haasteet muuttavat opettajan työtä. Opettajuuden ydin säilyy vahvassa pedagogisessa ja aineenhallinnan osaamisessa, mutta työn painopisteissä korostuvat oppimisen ohjaaminen, kasvatustyö, kielitietoinen ja yhdenvertainen pedagogiikka, vuorovaikutus, moniammatillinen yhteistyö ja kouluyhteisön kehittäminen. Opettajilla tulee olla valmiudet tunnistaa ja tukea lahjakkuutta kaikista kielellisistä, kulttuurisista ja sosioekonomisista taustoista (Laine, Makkonen & Tirri, 2025). Uudistuva opettajuus edellyttää, että opettajankoulutus, kelpoisuudet, jatkuva osaamisen kehittäminen ja työn rakenteet tukevat näitä tehtäviä ja tulevaisuuden peruskoulun tarpeita.

Tieto, kokeilut ja opettajankoulutuksen kehittäminen vievät peruskoulua eteenpäin

27. Perusopetuksen arviointitietoa on hyödynnettävä paremmin eri tasoilla

Koulun toimintatapojen uudistaminen edellyttää arviointitietoa siitä, mitkä ratkaisut vahvistavat oppimista, hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta. Paikallisen kehittämisen tueksi tarvitaan yhteinen tietopohja, jonka avulla muutosten vaikutuksia voidaan seurata, toimintaa kehittää ja vaikuttavia ratkaisuja levittää.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) ja kansainvälisten arviointien tuottama tieto muodostaa valtakunnallisen kuvan perusopetuksen tilasta, kehityksestä ja alueellisista eroista. Kehittävä arviointi ei ainoastaan kuvaa nykytilaa tai osoita puutteita, vaan auttaa tunnistamaan vahvuuksia, kehittämistarpeita ja toimivia käytäntöjä. Näin arviointitieto tukee toimijoita oman toimintansa parantamisessa.

Kansallisella tasolla on määriteltävä yhteiset käsitteet, tunnusluvut ja tiedonkeruun periaatteet, jotta opetuksen järjestäjien ja alueiden kehitystä voidaan tarkastella vertailukelpoisesti. Arviointitiedon tulee tarjota opetuksen järjestäjille vertailupohja paikalliseen seurantaan ja ohjata kansallista ja paikallista päätöksentekoa, rahoitusta, ohjausta sekä uudistusten valmistelua.

Määrällisen tiedon rinnalla on hyödynnettävä järjestelmällisesti oppilaiden kokemuksia oppimisesta, hyvinvoinnista, osallisuudesta ja koulun arjesta. Tieto ei saa jäädä raporteiksi, vaan sen pohjalta on rakennettava säännöllinen palautekierto: kansallinen arviointitieto ja oppilaiden kokemustieto ohjaavat paikallista kehittämistä, ja paikalliset tulokset puolestaan täsmentävät kansallista tilannekuvaa, ohjausta ja päätöksentekoa.

28. Tutkimustiedon on ohjattava peruskoulun uudistamista

Laaja-alainen koulutustutkimus auttaa tunnistamaan ratkaisuja, jotka vahvistavat oppimista, hyvinvointia, osallisuutta ja koulutuksellista yhdenvertaisuutta. Tutkimustiedon hyödyntämiselle on rakennettava pysyvät rakenteet: kansallisten päätösten ja uudistusten valmistelussa on koottava tutkimusnäyttö järjestelmällisesti, opetuksen järjestäjille ja kouluille on tarjottava käyttökelpoisia tutkimuskoosteita ja suosituksia, ja tutkimuksen sekä käytännön toimijoiden yhteistyötä on vahvistettava. Näin tutkimustieto ohjaa nykyistä paremmin päätöksentekoa, opetuksen järjestäjien kehittämistyötä ja koulun arkea eikä peruskoulua uudisteta oletusten varassa.

29. Peruskoulua on uudistettava kokeillen, arvioiden ja oppien

Peruskoulua on uudistettava tietoon perustuen. Kansallisilla kokeiluilla ja kehittämisohjelmilla voidaan testata uusia ratkaisuja, arvioida niiden vaikutuksia ja rakentaa näyttöä ennen laajempaa käyttöönottoa. Kansallisia kehittämisohjelmia ja kokeiluja tarvitaan tällä hetkellä erityisesti yläkouluvaiheen kehittämiseen, jossa nuorten motivaation, kouluun kiinnittymisen, oppimisen tuen ja jatko-opintoihin siirtymisen kysymykset kietoutuvat yhteen ja opettajankoulutuksen uudistamiseen. Kokeilujen tulee olla tutkimukseen kytkettyjä, pitkäjänteisiä ja kansallisesti johdettuja, jotta ne eivät jää irrallisiksi hankkeiksi vaan tukevat koko perusopetuksen uudistamista.

30. Opettajankoulutus on kytkettävä nykyistä tiiviimmin koulujen kehittämiseen

Opettajankoulutus on kytkettävä nykyistä tiiviimmin koulujen kehittämiseen, uudistusten toimeenpanoon ja opettajien osaamisen jatkuvaan päivittämiseen. Tutkimusperustaisuus, vahva pedagoginen ja didaktinen osaaminen, aineenhallinta sekä yhteys koulun arkeen ovat uudistamisen perusta. Opettajankoulutuksen ja opetuksen järjestäjien yhteistyöllä tutkimustieto, opettajien perus- ja täydennyskoulutus sekä koulujen kehittämistyö voidaan yhdistää jatkuvaksi kokonaisuudeksi.

Kansallisella opettajankoulutuksen kokeiluohjelmalla voidaan kehittää ja arvioida koulutusmalleja, jotka vastaavat erilaisten oppilaiden tarpeisiin, teknologian muuttamaan toimintaympäristöön ja opettajan työn uusiin osaamisvaatimuksiin. Samalla voidaan kehittää koulutusmalleja, jotka antavat opettajille valmiuksia työskennellä joustavasti sekä ala- että yläkoulussa, ja avata uusia reittejä opettajaksi erilaisista kulttuuri-, koulutus- ja työelämätaustoista. Tavoitteena ei ole madaltaa osaamisvaatimuksia, vaan uudistaa opettajankoulutusta tulevaisuuden peruskoulun tarpeisiin.

31. Oppimisteknologiaan, oppimisanalytiikkaan ja tekoälyyn liittyvää osaamista tarvitaan kaikille opettajille

Teknologia voi vahvistaa oppimista ja yhdenvertaisuutta, mutta se ei korvaa opettajaa, vuorovaikutusta eikä oppilaan omaa ajattelua. Oppimisteknologia, oppimisanalytiikka ja tekoäly muuttavat oppimista, palautetta ja tuen tarpeiden tunnistamista. Niitä on hyödynnettävä koulussa ikätasoisesti, pedagogisesti perustellusti ja vastuullisesti niin, että käyttötapa palvelee oppimistavoitetta eikä siirrä oppimisen edellyttämää ajattelua teknologialle (OECD, 2026). Rehtoreiden ja opettajien osaamisen kehittämistä on tuettava kansallisella digipedagogiikan kehittämisohjelmalla. Tässä voidaan hyödyntää Osaava DigiOpe -työssä valmisteltavia opetushenkilöstön digitaalisen osaamisen kuvauksia (Opetus- ja kulttuuriministeriö, Osaava DigiOpe -kehittämistyö). Ohjelmassa osaamiskuvaukset kytketään käytännön koulutukseen, kouluyhteisöjen kehittämiseen ja osaamisen vahvistumisen seurantaan.

Opettajan ammatillinen harkinta ja vastuu ohjaavat teknologian pedagogista käyttöä. Opettajien on osattava valita opetuksen järjestäjän tarjoamista digitaalisista ratkaisuista oppimistavoitteeseen sopivat käyttötavat, arvioida niiden tuottamaa tietoa sekä hyödyntää niitä oppimisen suunnittelussa, opetuksen toteutuksessa, arvioinnissa, ohjauksessa ja yksilöllisiin tarpeisiin vastaavassa oikea-aikaisessa tuessa. Heidän on osattava arvioida myös, milloin tekoälyn tai muun teknologian käyttö tukee oppimista ja milloin sen käyttämättä jättäminen on pedagogisesti perusteltua. Heidän on lisäksi osattava ohjata oppilaiden omaa digitaalista tuottamista ja turvallista toimintaa digitaalisissa ympäristöissä. Tällä osaamisella tuetaan sitä, että jokainen oppilas saa valmiudet arvioida tietoa kriittisesti sekä ymmärtää teknologian ja tekoälyn toimintaperiaatteita, mahdollisuuksia, rajoituksia ja vaikutuksia (Opetus- ja kulttuuriministeriö & Opetushallitus, 2025).

Peruskoulu onnistuu, kun kodit, kumppanit ja yhteiskunta kantavat vastuunsa

32. Kodit ja huoltajat ovat koulun tärkeimmät kasvatuskumppanit

Lapsen ja nuoren oppiminen, kasvu ja koulunkäynti rakentuvat kodin ja koulun ennakoivalle yhteistyölle. Kodin vastuuta kasvatuksesta, arjen rytmistä, lukemisesta, liikkumisesta ja koulunkäynnin tukemisesta ei voi siirtää koululle. Samalla koulun tehtävä on rakentaa luottamukseen perustuva yhteistyö kaikkien perheiden kanssa niin, että huoltajat ymmärtävät koulun tavoitteet, saavat ajoissa tietoa lapsensa koulunkäynnistä ja tietävät, miten he voivat tukea oppimista. Perheiden kielet, kulttuuriset taustat, elämäntilanteet, voimavarat ja suomalaisen koulujärjestelmän tuntemus vaihtelevat. Osallistuminen ei toteudu, jos järjestelmä näyttäytyy vaikeasti lähestyttävänä, viestintä sulkee ulos tai yhteistyö käynnistyy vasta ongelmien ilmetessä. Yhteistyön on oltava ymmärrettävää, saavutettavaa ja luottamusta rakentavaa kaikille huoltajille.

33. Koulu tarvitsee kumppaneita, jotka vahvistavat oppilaiden tulevaisuususkoa

Koulu ei rakenna lasten ja nuorten tulevaisuususkoa yksin. Kumppanuuksien tavoitteena on vahvistaa oppilaiden toimijuutta ja luottamusta omiin mahdollisuuksiinsa: ne auttavat oppilaita tunnistamaan omia vahvuuksiaan, kiinnostuksen kohteitaan ja mahdollisuuksiaan vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa sekä selkiyttävät jatko-opintosuunnitelmia. Harrastusjärjestöt, kirjastot, kuntien nuoriso-, kulttuuri- ja liikuntatoimi, järjestöt, yritykset ja muu työelämä voivat tuoda koulun rinnalle osaamista, kohtaamisia ja kokemuksia, jotka tekevät oppimisesta ja arjesta merkityksellistä. Yritykset ja työelämä voivat avata oppilaille näkymiä ammatteihin, teknologiaan, yrittäjyyteen, kädentaitoihin ja erilaisiin urapolkuihin esimerkiksi yritysvierailujen, TET-jaksojen, asiantuntijavierailujen ja Yrityskylä-oppimisympäristöjen kautta. Yhteistyötä ammatillisen koulutuksen ja lukioiden kanssa on hyvä tiivistää. Tavoitteena on auttaa oppilaita tutustumaan koulutusvaihtoehtoihin ja suunnittelemaan omaa jatko-opintopolkuaan. Koulun ja kumppanien on sovittava yhteistyön tavoitteista ja vastuista sekä huolehdittava siitä, että eri taustoista tulevilla oppilailla on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua. Kumppanuuksien tulee tukea koulun perustehtävää ja oppilaiden tarpeita, ei lisätä koululle irrallisia odotuksia.

34. Lasten ja nuorten hyvinvointi edellyttää koulun, nuorisotyön ja muiden kumppaneiden yhteistä vastuuta

Lasten ja nuorten hyvinvointi rakentuu koulun arjen, kotien, kuntien nuorisotyön, liikunta- ja kulttuuripalvelujen, järjestöjen sekä hyvinvointialueiden palvelujen yhteistoiminnassa. Toimijoiden on sovittava yhteisistä tavoitteista, vastuista ja yhteistyökäytännöistä. Nuorisotyö tavoittaa nuoria myös koulupäivän ulkopuolella, vahvistaa osallisuutta, yhteisöön kuulumista ja tulevaisuususkoa sekä tarjoaa matalan kynnyksen tukea ennen ongelmien kasautumista. Koulun, kotien, nuorisotyön, järjestöjen ja hyvinvointialueen yhteistyössä on vahvistettava myös ehkäisevää päihdetyötä. Liikkuva koulu ja Harrastamisen Suomen malli täydentävät toisiaan koulun ja kumppanien yhteistyössä. Liikkuva koulu lisää liikettä koulupäivään ja koulumatkoille (Opetushallitus). Harrastamisen Suomen mallin tavoitteena on mahdollistaa maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä (Opetus- ja kulttuuriministeriö). Toimintatapoja on kehitettävä harrastamisen osallistumisesteiden vähentämiseksi ja yhdenvertaisen osallistumisen tavoitteen toteuttamiseksi (Pusa ym., 2026). Hyvinvointia edistävän yhteisen toiminnan rinnalla on sovittava tarvittaviin palveluihin ohjaamisesta niin, että tuki muodostaa lapsen ja nuoren näkökulmasta

johdonmukaisen kokonaisuuden. Kumppanien palveluohjaus täydentää koulun toimintaa eikä korvaa koulun työntekijän velvollisuutta ottaa viipymättä yhteyttä opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaiseen, kun hän arvioi oppilaan tarvitsevan näitä palveluja.

35. Perusopetus tarvitsee vahvan tuen yhteiskunnassa

Peruskoulun toimintaedellytysten ja uudistumiskyvyn turvaaminen on päättäjien vastuulla. Valtakunnallisilta ja paikallisilta päättäjiltä se edellyttää pitkäjänteisiä päätöksiä riittävästä rahoituksesta, selkeästä ohjauksesta sekä lasten ja nuorten palvelujen saatavuudesta ja toimivuudesta. Medialta ja eri yhteiskunnallisilta toimijoilta tarvitaan rakentavaa, tulevaisuuteen suuntaavaa keskustelua, joka vahvistaa yhteistä ymmärrystä peruskoulusta investointina Suomen tulevaisuuteen. Huomisen koulua ei voi rakentaa eilisen keinoilla, vaan yhteisellä sitoutumisella jokaisen lapsen ja nuoren oppimiseen, kasvuun, hyvinvointiin ja tulevaisuuden mahdollisuuksiin.

6 Miten Peruskoulu 2.0 rakennetaan?

Peruskoulun tulevaisuus ei synny eduskunnassa, opetus- ja kulttuuriministeriössä, kunnassa tai koulussa yksin, vaan yhteistyössä. Tarvitsemme yhteisen suunnan, selkeän vastuunjaon ja pitkäjänteisen sitoutumisen kaikilta peruskoulun toimijoilta – päättäjiltä, viranomaisilta, opetuksen järjestäjiltä, rehtoreilta, opettajilta, vanhemmilta, tutkijoilta ja muilta kumppaneilta. Peruskoulun uudistaminen onnistuu vain, jos poliittinen päätöksenteko, tutkimus, arviointitieto ja perusopetuksen järjestäminen yhdistetään yhteiseksi kehittämistyöksi. Seuraavat toimet muodostavat uudistuksen etenemispolun.

Miten tästä eteenpäin?

- Seuraava hallitus käynnistää Peruskoulu 2.0 -kokonaisuudistuksen, jolla parannetaan oppimistuloksia, osaamis- ja koulutustasoa, koulutuksellista yhdenvertaisuutta ja lasten ja nuorten hyvinvointia. Uudistukselle asetetaan pitkän aikavälin tavoitteet, selkeä vastuunjako, toimeenpanosuunnitelma ja vaikutusten seuranta.
- Uudistetaan perusopetuksen ohjaus-, rahoitus- ja järjestämismalli siten, että jokaisella lapsella on yhdenvertaiset mahdollisuudet laadukkaaseen opetukseen asuinpaikasta ja kunnan taloudellisista lähtökohdista riippumatta. Vahvistetaan opetukseen käytettävää oppilaskohtaista rahoitusta ja lisätään rahoituksen vaikuttavuutta kohdentamalla voimavaroja oppimistuloksia vahvistaviin ratkaisuihin, opetuksen toteuttamisen edellytyksiin ja oppilaiden tuen tarpeisiin. Vahvistetaan opetuksen järjestäjien alueellista yhteistyötä, yhteistä opetustarjontaa sekä etä- ja lähiopetusta tarkoituksenmukaisesti yhdistäviä ratkaisuja monipuolisen opetuksen ja oppimisen tuen turvaamiseksi oppilasmäärien vähentyessä.
- Uudistetaan perusopetuksen valtakunnalliset tavoitteet, tuntijako ja valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet tulevaisuuden osaamistarpeista lähtien. Kirkastetaan, mitä jokaisen oppilaan tulee osata perusopetuksen eri vaiheissa. Opetuksessa on vahvistettava tietoja, taitoja sekä luovaa, analyyttistä ja kriittistä ajattelua toisiaan tukevana kokonaisuutena: turvataan kaikille vahva luku- ja kirjoitustaito, matemaattis-luonnontieteelliset perustaidot ja digitaidot sekä kehitetään kriittistä, analyyttistä ja luovaa ajattelua, kädentaitoja, vuorovaikutusta, ongelmanratkaisua, monilukutaitoa, yrittäjyys- ja talousosaamista, kestävyysosaamista, tekoälylukutaitoa ja vastuullista teknologian käyttöä.
- Luodaan osana yläkouluvaiheen kansallista kehittämisohjelmaa ja joustavien opintopolkujen kokeilua kansallinen toimintamalli oppimisen ja hyvinvoinnin tarkistuspisteeksi seitsemännelle luokalle. Tarkistuspisteessä tarkastellaan oppilaan osaamista erityisesti

äidinkielessä, matematiikassa ja ensimmäisessä vieraassa kielessä sekä hänen vahvuuksiaan, hyvinvointiaan ja kouluun kiinnittymistään. Näiden pohjalta tunnistetaan sekä vahvemman tuen tarpeet että lahjakkaiden ja nopeasti etenevien oppilaiden tarpeet saada lisähaastetta, syventymismahdollisuuksia tai mahdollisuus nopeampaan etenemiseen.

- Vahvistetaan paikallisesti yläkouluvaiheen yksilöllisiä ja ohjattuja opintopolkuja. Tukea tarvitseville oppilaille mahdollistetaan joustava eteneminen, riittävä aika perustaitojen vahvistamiseen ja tehostettu henkilökohtainen ohjaus. Lahjakkaille ja nopeasti eteneville oppilaille tarjotaan mahdollisuuksia syventää osaamistaan, edetä omaan tahtiin ja suorittaa opintoja tavanomaista nopeammin.
- Käynnistetään yläkouluvaiheen kansallinen kehittämisohjelma ja joustavien opintopolkujen kansallinen kokeilu. Tavoitteena on vahvistaa oppilaiden tulevaisuususkoa, tukea jatko-opintoihin siirtymistä ja varmistaa hyvät jatko-opiskeluvalmiudet. Samalla vahvistetaan yläkouluikäisten motivaatiota, kouluun kiinnittymistä, perustaitoja ja ohjausta. Kehittämisohjelmassa hyödynnetään nykyisen lainsäädännön mahdollistamia ratkaisuja. Kokeilussa kehitetään joustavan perusopetuksen (JOPO) kohderyhmää, tavoitteita ja toimintamuotoja sekä kokeillaan uusia opintopolkuja. Ajallisen jouston osalta kokeiltaisiin 8.–9. luokkien suorittamista ryhmämuotoisesti kahden vuoden sijaan kolmessa vuodessa oppilaille, jotka tarvitsevat lisäaikaa. Kokeilun säädösperusta selvitetään valmistelussa.
- Käynnistetään kansallinen opettajankoulutuksen uudistamisen kokeiluohjelma yhteistyössä yliopistojen kanssa. Ohjelmassa kehitetään ja arvioidaan tutkimusperustaisia koulutusmalleja, jotka vastaavat oppilaiden erilaisiin tarpeisiin, teknologian muuttamaan toimintaympäristöön ja opettajan työn uusiin osaamisvaatimuksiin. Samalla kehitetään koulutusmalleja, jotka antavat opettajille valmiuksia työskennellä joustavasti sekä ala- että yläkoulussa osaamisvaatimuksia madaltamatta ja avaavat uusia reittejä opettajaksi erilaisista kulttuuri-, koulutus- ja työelämätaustoista oleville.
- Luodaan kansallinen toimintamalli kesken perusopetusta Suomeen muuttaneiden oppilaiden kielitaidon, oppimisen tuen ja koulupolun nivelvaiheiden turvaamiseksi.
- Vahvistetaan tutkimus-, arviointi- ja kokeilutiedon järjestelmällistä hyödyntämistä perusopetusta koskevassa päätöksenteossa, uudistusten toimeenpanossa ja vaikutusten seurannassa.
- Vahvistetaan perusopetuksen valtakunnallista ja riskiperusteista valvontaa sekä havaittujen puutteiden korjaamisen seurantaa. Valvontatietoa hyödynnetään kansallisessa ohjauksessa ja kehittämisessä.
- Rakennetaan opettajien ja rehtorien jatkuvan osaamisen kehittämisen kansallinen kokonaisuus, joka vahvistaa pedagogista osaamista sekä valmiuksia hyödyntää oppimisteknologiaa, oppimisanalytiikkaa ja tekoälyä pedagogisesti ja vastuullisesti.
- Turvataan oppilaiden oikea-aikaiset ja yhdenvertaiset opiskeluhuoltopalvelut sekä toimivat palveluketjut koulun, opetuksen järjestäjän ja hyvinvointialueen välillä. Palvelujen saatavuudesta, alueellisista eroista, palveluketjujen toimivuudesta ja oppilaiden oikeuksien toteutumisesta muodostetaan säännöllisesti päivittyvä kansallinen tilannekuva.

NÄITÄ TOIMIA YHDISTÄÄ VIESTI PÄÄTTÄJILLE:

Peruskoulun uudistaminen on Suomen yhteinen tulevaisuushanke

- **Seuraavan hallituksen on käynnistettävä perusopetuksen kokonaisuudistus ja nostettava lasten ja nuorten tulevaisuus yhdeksi Suomen keskeisistä tulevaisuuskysymyksistä. Uudistukselle on asetettava yhteinen suunta, selkeät vastuut ja tavoitteet, ja sitä on vietävä pitkäjänteisesti eteenpäin yli hallituskausien sekä kunta- ja hallinnonalarajojen. Tämä edellyttää johdonmukaisia päätöksiä perusopetuksen rahoituksesta, ohjauksesta ja järjestämisestä, opettajankoulutuksesta sekä lasten ja nuorten hyvinvointipalveluista.**
- **Peruskoulu 2.0 ei synny yksittäisistä hankkeista, vaan yhteensovitetusta kokonaisuudesta, jossa valtio, kunnat ja yksityiset opetuksen järjestäjät, koulut, kodit ja perusopetuksen kumppanit kantavat oman vastuunsa. Uudistuksella turvataan jokaisen lapsen oikeus oppia, kasvaa ja rakentaa tulevaisuuttaan.**
- **Perusopetuksen uudistaminen on investointi lasten ja nuorten osaamiseen ja osallisuuteen sekä koko Suomen tulevaisuuteen: osaamiseen, sivistykseen, työuriin, turvallisuuteen ja yhteenkuuluvuuteen. Jos emme turvaa jokaiselle lapselle ja nuorelle vahvoja perustaitoja, yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja aktiivisen toimijuuden kokemusta, seuraukset ulottuvat pitkälle tulevaisuuteen. Uudistus vahvistaa lasten ja nuorten tulevaisuususkoa, luottamusta omiin mahdollisuuksiinsa ja yhteiskuntaan sekä Suomen yhteistä luottamusta tulevaisuuteen.**
- **Peruskoulu 2.0 rakennetaan yhdessä. Peruskoulun ongelmat ovat visaisia. Siksi ratkaisujen on oltava systeemisiä.**

LÄHTEET

Ahonen, A. K., Kotila, J., Hienonen, N., Hiltunen, J., Kauppinen, H., Kilpi, N. ym. (2026). PISA 2025 ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2026:44. Opetus- ja kulttuuriministeriö. PISA 2025 ensituloksia.

Appelqvist Schmidlechner, K., Axelin, H., Helenius, J., Jahnukainen, M., Kallio, J., Kiilakoski, T., Kiiski, A., Kivinen, R., Kurki, M., Palomäki, J., Pihkala, P., Puura, S. & Tähkäpää, O. (2026). Nuorten tulevaisuususko horjuu – millaisia toimia nyt tarvitaan? Opetus ja kulttuuriministeriön asiantuntijaryhmän loppuraportti (Opetus ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2026:18). Opetus ja kulttuuriministeriö. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-084-2

EDUCA-lippulaiva. (2026). Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu (EDUCA Policy Brief 1/2026). EDUCA-lippulaiva.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK. (2024). Perustaitojen osaamistakuu kaikille nuorille. https://ek.fi/wp-content/uploads/2025/03/EK_Osaamistakuu_2024_final.pdf

Elinkeinoelämän keskusliitto EK. (2018). Koulutustakuusta osaamistakuuseen. https://ek.fi/wp-content/uploads/EK_Koulutustakuusta_osaamistakuu_final_3.12.2018_net.pdf

Fonsén, E., & Lahtero, T. J. (2023). The theory of pedagogical leadership: Enhancing high-quality education. Teoksessa M. A. Flores & T. Al-Barwani (toim.), Leading and transforming education systems: Evidence, insights, critique and reflections. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-37604-7

Guðjohnsen, R. Þ., Harðardóttir, E., Hansen, P. R., Mustola, M., Hiljanen, M., Ouakrim-Soivio, N., Markkanen, I., Lau, J., Fenyvesi, K., Poulsen, F. B., Nielsen, L. G., Kaldahl, A.-G. & Jormfeldt, J. (2025). Student councils and democratic participation in the Nordic region: Nordic co-operation on children's and young people's opportunities for participation and development after the Covid-19 pandemic. Nordic Welfare Centre. https://doi.org/10.52746/VEXG8822

Helenius, J. & Kivimäki, H. (2023). Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2023: Tytöistä yli kolmannes ja pojista joka viides kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti 48/2023. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20230913124224

Hievanen, R., Laimi, T., Ukkola, A., Venäläinen, S. & Väätäinen, H. (2023). Eriarvoistumisen ehkäiseminen edellyttää maahanmuuttotaustaisen väestön kieli- ja perustaitojen turvaamista (Policy Brief 7:2023). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi). Karvi.

Iwata, M., Pitkänen, K., Laru, J. & Mäkitalo, K. (2020). Exploring Potentials and Challenges to Develop Twenty-First Century Skills and Computational Thinking in K-12 Maker Education. Frontiers in Education, 5, 87. https://doi.org/10.3389/feduc.2020.00087

Kalalahti, M., Minkkinen, L., Saarinen, T., Tyni, K., Vaara, E., Ala-Vähälä, T., Häkkinen, P., Jänkälä, J-P., Pitkänen, H., Pöysä-Tarhonen, J., Tarnanen, M. (2025). Perusopetuksen tilannekuva erilaistuvissa kunnissa: Manner-Suomen kuntien tarkastelu. Jyväskylän yliopisto. https://doi.org/10.17011/ktl-rt/16

Kilpi, N., Ouakrim-Soivio, N., Minkkinen, L, ja Söyrinki, S. (2025). Oppimistuloskehitys ja koulutuspoliittiset toimet Pohjoismaissa ja Virossa 2010-luvulta 2020-luvun alkuun. https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202503253015

Laimi, T., Saarinen, J. & Venäläinen, S. (2026). Koulujen erilaiset käytännöt maahanmuuttotaustaisten oppilaiden koulupolulla – KIEPPI-toimenpideohjelman loppuraportti (Julkaisut 11:2026). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi). ISBN 978-952-206-919-1. Karvi.

Laine, S. & Happonen, K. (Toim.). (2026). Ihan paineissa: Nuorisobarometri 2025. Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura. https://doi.org/10.57049/nts.1883

Laine, S., Makkonen, T., & Tirri, K. (2025). Lahjakas oppija koulussa. Gaudeamus.

Lassila, E. T., & Hyry-Beihammer, E. K. (2024). Lahjakkaat oppijat osana perusopetuksen inkluusiota: Opettajaopiskelijoiden käsityksiä. Kasvatus, 55(5), 538–556. https://doi.org/10.33348/kvt.154614

Myllykoski-Laine, S., Jokio, K., Kalalahti, M., & Kiilakoski, T. (2024). Kouluun ja opintoihin kiinnittymisen tukeminen oppivelvollisuusikäisten koulutuksissa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 10:2024.

Nuorten yrittäjyys ja talous NYT. (2025). Tulevaisuusraportti 2025: Nuoret ja työelämä. Nuorten yrittäjyys ja talous NYT.

OECD. (2026). OECD Digital Education Outlook 2026: Exploring Effective Uses of Generative AI in Education. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/062a7394-en

OECD. (2016). PISA 2015 Results (Volume I): Excellence and Equity in Education. OECD Publishing. PISA 2015 Results (Volume I).

OECD. (2019). Fostering Students' Creativity and Critical Thinking: What It Means in School. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/fostering-students-creativity-and-critical-thinking_62212c37-en.html

OECD. (2024). PISA 2022 Results (Volume III): Creative Minds, Creative Schools. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-iii_765ee8c2-en.html

Opetushallitus. (2022). Digitaalinen osaaminen. Kansallinen digitaalisen osaamisen viitekehys varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja perusopetukseen. Opetushallitus.

Opetushallitus. Joustava perusopetus. Joustava perusopetus. Viitattu 30.10.2026.

Opetushallitus. Liikkuva koulu – Aktiivisempia ja viihtyisämpiä koulupäiviä. Opetushallitus.

Opetushallitus. Opinnoissa eteneminen tavoitekokonaisuuksittain. Opinnoissa eteneminen tavoitekokonaisuuksittain. Viitattu 30.10.2026.

Opetushallitus. Perusopetuksen perustetyö. Perusopetuksen perustetyö. Viitattu 1.11.2026.

Opetushallitus. (2026). Osaamistakuu: Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden uudistaminen on alkanut. 26.8.2026. Opetushallitus.

Opetushallitus. Tehostettu henkilökohtainen oppilaanohjaus. Tehostettu henkilökohtainen oppilaanohjaus. Viitattu 30.10.2026.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Osaava DigiOpe -kehittämistyö. Hanke OKM048:00/2025. Osaava DigiOpe -kehittämistyö. Viitattu 1.11.2026.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Harrastamisen Suomen malli. Harrastamisen Suomen malli.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2023). LUMA(TE)-strategia ja -toimenpidesuunnitelma: Luonnontieteiden, matematiikan ja tekniikan osaajat yhteiskunnan hyvinvoinnin ja kasvun tukena. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:11. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-935-6

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2026). Peruskoulu 2045: Elämää varten: Visio suomalaiselle peruskoululle. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2026:7. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-029-3

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2026). Perusopetuksen järjestäminen murroksessa: Väestökehityksen haasteita perusopetuksen järjestämisessä tarkastelevan työryhmän loppuraportti.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2026). Perusopetuksen oppimistuloskehitystä tarkastelevan työryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2026:27. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-235-8

Opetus- ja kulttuuriministeriö & Opetushallitus. (2025). Tekoäly varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa – lainsäädäntö ja suositukset. Tekoäly varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa – lainsäädäntö ja suositukset. Viitattu 1.11.2026.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Viitattu 31.10.2026.

Perusopetuslaki 628/1998. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628

Pulkkinen, J., Kauppinen, H., Hiltunen, J., Lehtola, P., Nissinen, K., & Rautopuro, J. (2024). Tukea tasa-arvoiselle koulutielle: Maahanmuuttajataustaisten nuorten osaaminen PISA 2022 -tutkimuksessa. Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. https://doi.org/10.17011/ktl-t/39

Pusa, A.-M., Hilli, P., Laimi, T., Neittaanmäki, R. & Höglund, R. (2026). Harrastamisen Suomen mallin lainsäädännön arviointi (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2026:38). Opetus- ja kulttuuriministeriö. Harrastamisen Suomen mallin lainsäädännön arviointi.

Raitasalo, K. (2024). Nuorten päihteiden käyttö ja rahapelaaminen – ESPAD 2024: Suomalaisnuorten alkoholinkäyttö vähenee edelleen, vapen ja nikotiinipussien käyttö on yleistä (Tilastoraportti 42/2024). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. ESPAD 2024 -raportti.

Rautapuro, J., & Ouakrim-Soivio, N. (2026). Kuka tänään koulussa oppii? Eriytymiskehitys haastaa koulutuksen tasa-arvon. Teoksessa Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2026 (Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2026:1, s. 109–137). Lapsiasiavaltuutetun toimisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-598-2

Salo, A.-E., Heinimäki, O.-P. & Lerkkanen, M.-K. (2026). Laskevat oppimistulokset – nuorten näkemyksiä laskun syistä ja ratkaisuista (EDUCA Policy Brief 2/2026). EDUCA-lippulaiva. EDUCA-lippulaiva.

UNESCO. (1994). The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education. UNESCO.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2025). Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2025 (Tilastoraportti 44/2025). THL. Kouluterveyskysely 2025 -raportti.

Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta 422/2012. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/2012/422

Vainikainen, M.-P., Saarnio, M., Asikainen, M., ym. (2025). Valtakunnallinen oppimaan oppimisen arviointi 2024 – Ensituloksia. Koulutuksen, arvioinnin ja oppimisen tutkimuskeskus REALin julkaisuja 2025:1. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-3823-7

Varjo, J. (2007). Kilpailukykyvaltion koululainsäädännön rakentuminen. Suomen eduskunta ja 1990 luvun koulutuspoliittinen käänne. Kasvatustieteen väitöskirja. Helsingin yliopisto. http://hdl.handle.net/10138/19851

Virtanen, T. Kouluun kiinnittymistä tukemassa. Opetushallitus. Kouluun kiinnittymistä tukemassa. Viitattu 30.10.2026.

World Economic Forum. (2025). The Future of Jobs Report 2025. World Economic Forum.

Yhteenveto Peruskoulu 2.0 teeseistä

Koulu on oppilaita varten: jokaisella oppilaalla on oikeus oppia, kasvaa ja onnistua

Jokaisella oppilaalla on oikeus oppia, kasvaa ja onnistua omista lähtökohdistaan. Koulu vahvistaa osallisuutta, osaamista, hyvinvointia ja tulevaisuususkoa sekä mahdollistaa joustavan etenemisen osana kouluyhteisöä erilaisiin tarpeisiin vastaten.

Perusopetusta on uudistettava järjestelmänä

Perusopetuksen ohjausjärjestelmä määrittää yhteisen suunnan: oppilaiden yhdenvertaisuutta lisätään lainsäädännöllä ja vaikuttavuutta korostavalla rahoitusmallilla. Tätä järjestelmätason uudistamista konkretisoidaan kehittämällä yläkouluvaihetta kohti joustavia opintopolkuja: seitsemännelle luokalle rakennetaan oppimisen ja hyvinvoinnin tarkistuspiste, ja kokeilussa mahdollistetaan 8. ja 9. luokan suorittaminen kolmessa vuodessa kahden sijaan. Lisäksi luodaan kansallinen toimintamalli kesken perusopetusta Suomeen muuttaneiden oppilaiden tueksi.

Kansalliset tavoitteet muuttuvat koulun arjeksi paikallisen johtamisen ja opettajien toiminnan kautta

Opetuksen järjestäjien ennakoiva yhteistyö turvaa opetuksen saavutettavuutta ja monipuolisuutta ikäluokkien pienentyessä. Rehtori johtaa pedagogiikkaa, osaamista ja toimintakulttuuria niin, että oppiminen, kasvu ja hyvinvointi ohjaavat arkea ja henkilöstö vastaa kehittämisestä yhdessä.

Tieto, kokeilut ja opettajankoulutuksen kehittäminen vievät peruskoulua eteenpäin

Uudistaminen perustuu arviointitietoon, tutkimusnäyttöön, oppilaiden kokemuksiin ja arvioituihin kokeiluihin. Samalla uudistetaan opettajien osaamista, opettajankoulutusta, kelpoisuuksia ja työn rakenteita sekä vahvistetaan valmiuksia käyttää teknologiaa ja tekoälyä vastuullisesti.

Peruskoulu onnistuu, kun kodit, kumppanit ja yhteiskunta kantavat vastuunsa

Nuorisotyö, kirjastot, järjestöt, harrastustoiminta, yritykset, työelämä ja toinen aste vahvistavat oppilaiden hyvinvointia, osaamista ja tulevaisuususkoa. Päättäjät turvaavat peruskoulun toimintaedellytykset, ja koko yhteiskunta sitoutuu lasten ja nuorten hyvinvointiin ja tulevaisuuteen.

Lisätiedot:

Mirja Hannula
mirja.hannula@ek.fi

Ulla Heinonen
ulla.heinonen@ek.fi

Elinkeinoelämän keskusliitto EK
PL 30 (Eteläranta 10), 00131 Helsinki
ek@ek.fi • www.ek.fi

X:@Elinkeinoelama
Instagram: @elinkeinoelama

Julkaisu verkossa:
www.ek.fi/peruskoulunaskelmerkit

Marraskuu 2026

Elinkeinoelämän keskusliitto